

ДЕТАЙЛНО ОПИСАНИЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ И ЦЕЛЕВИТЕ ГРУПИ НА ПРОГРАМА „ОБРАЗОВАНИЕ“ 2021-2027 г.

1. ПРИОРИТЕТИ

2.1. Приоритети различни от техническа помощ

2.1.1. Наименование на приоритета

ПРИОРИТЕТ 1 - ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНТЕГРАЦИЯ

Този приоритет фокусира подкрепата по програмата за по-пълно обхващане на децата в предучилищно и училищно образование, подобряване на приобщаващия характер на образователната система с фокус върху деца и ученици от уязвими групи, в това число на ромите, и намаляване дела на преждевременно напусналите училище. В този приоритет ще се насърчава ученето през целия живот като се подкрепят целевите групи за завършване на основна степен на образование като необходима предпоставка за реализация на пазара на труда. Предвидените дейности по Приоритет 1 са в изпълнение на три Специфични цели по чл. 4, пар. 1, - буква д), буква ж) и буква й) от Регламента за ЕСФ+.

2.1.1.1. Специфична цел Чл. 4, пар.1, буква е)

СЦ по Чл. 4, пар. 1, буква е) - Насърчаване на равния достъп до качествено и приобщаващо образование и обучение, както и на неговото завършване, по-специално за групите в неравностойно положение - от образованието и грижите в ранна детска възраст през общото и професионалното образование и обучение до висшето образование, както и образованието и ученето в зряла възраст, включително улесняване на мобилността с учебна цел за всички и достъпността за хората с увреждания

2.1.1.1.1. Интервенции по линия на фондовете

1. Разширяване обхвата в предучилищното и в училищното образование, чрез подкрепа за ефективното функциониране на механизма за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици, в т.ч.:

- Разширяване на териториалния и демографския обхват на Механизма чрез допълване на екипите за обхват на местно ниво, вкл. с образователни медиатори;
- Повишаване на капацитета и уменията на екипите за обхват, вкл. за работа с инструментариум за определяне на учениците в риск от отпадане;
- Целенасочени информационни дейности и работа с родители за разясняване ползите от образование и задълженията за включване в предучилищно и задължително училищно образование, ангажиране на местни власти и неправителствени организации;
- Насърчаване изграждането на устойчиви партньорства между училища, детски градини, общини и неправителствени организации за пълен обхват и превенция на отпадането, вкл. популяризиране на добри практики за взаимодействие на

институциите за включване на деца и ученици в образователната система.
Създаване на ефективни училищни общности

Групата дейности ще бъде насочена към осигуряване на максимален обхват на деца и ученици от уязвими групи, в задължителна предучилищна и училищна възраст, които не са обхванати в образователната система и за които има риск от отпадане от училище и детска градина, като ще се изпълняват с хоризонтален териториален обхват, покриващ цялата страна с фокус върху предучилищно и основно образование. Ще бъде осигурена демаркация и допълняемост с националната програма, свързана с повишаване на обхвата (за 2021 г. е Национална програма „Заедно за всяко дете“) и синергия с Програма „Развитие на човешките ресурси“ за социална подкрепа на децата и семействата. В Националната програма ще се подкрепят дейности за организиране, координиране и контрол на изпълнение на работата на екипите с участието на представители на различните институции, разработване и прилагане на комплекс от мерки за всяко дете и ученик, които са идентифицирани като необхванати, отпаднали или застрашени от отпадане от образователната система, и взаимодействие с компетентните институции за прилагане на интегриран подход, подкрепа и популяризиране на работата на членовете на екипите за обхват и на постигнатите конкретни резултати от работата на тези екипи. В Програма „Образование“ ще бъдат подкрепени дейности за разширяване и обучение на екипите за обхват за работа с родители, деца и ученици от уязвими групи, в това число и онези от тях, за които българският език не е майчин и които не владеят български език, чрез изграждането на партньорства между училища, детски градини, регионалните управления на образованието, общини и неправителствени организации във връзка с осигуряване на достъп и включване в образование на деца и ученици от уязвими групи в задължителна предучилищна и училищна възраст и усилената работа с родителите и семействата им.

Ще се подкрепят целенасочени информационни дейности, работа с родители за разясняване ползите от образование, обучение на родители и групи родители и семейства за повишаване възпитателния потенциал на семейството и общността, повишаване на информираността относно задълженията за включване в предучилищно и училищно образование, вкл. чрез ангажиране на местните власти и на работещи в общността неправителствени организации; целенасочена работа за създаване на ефективни училищни общности, обединени от общосподелена система от образователни ценности чрез създаване и задълбочаване на връзките и взаимодействието в училищната общност между всички участници в образователния процес (деца и ученици, учители и други специалисти и родители), с местните власти и местната общност, както и с институции и неправителствени организации, имащи отношение към образователното и личностно развитие на децата.

Група дейности 1 ще допринасят и за прилагането на Европейската гаранция за децата за подкрепа на целевите действия и структурните реформи за борба с детската бедност.

2. Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното и училищното образование, в т. ч.:

- Повишаване квалификацията на педагогическите специалисти, вкл. нови в системата учители и на непедagogическия персонал, вкл. образователни медиатори и експерти от РУО за осъществяване на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие, вкл. социално-емоционалното учене в класните стаи, в съответствие с утвърдени програми за професионалното и кариерното им развитие.
- Интензивна работа с родители на ниво училище и детска градина, за формиране на положителни нагласи към образованието и за пълноценното им участие в образователния процес като:
  - Съвместни дейности на ученици, родители, учители и непедagogически персонал, в.т.ч. образователни медиатори и лидерски екипи за сближаване на общността в подкрепа целите на образователната институция.
  - Обучения на родители от уязвими групи за мотивиране, осъзнаване и осъществяване на техните отговорности по възпитание, развитие, образование и отглеждане на децата им; за активно участие в живота на образователната институция и за формиране на мотивация за активно приобщаване на децата им в образователната система.
  - Работа с родители от общността при включването им в училищни инициативи, вкл. допитвания по значими теми за училищния живот, създаване на условия за диалог, доверие и равнопоставеност при вземането на решенията за образованието на децата им, провеждане на тематични беседи, срещи с педагогически специалисти, дни на отворените врати, др.
- **Допълнителна подкрепа за личностно развитие** на деца и ученици със СОП, в риск, с хронични заболявания и изявиени дарби за трайно приобщаване в предучилищното и училищното образование като:
  - Осигуряване на допълнителни педагогически специалисти и непедagogически персонал на база оценката на индивидуалните потребности на децата и учениците, като психолози, педагогически съветници, логопеди, ресурсни учители, треньори по вид спорт, образователни медиатори и други специалисти;
  - Подобряване на образователната среда и прилагане на програми и осъществяване на индивидуална и групова работа за психо-социална рехабилитация, рехабилитация на слуха и говора, зрителна рехабилитация, рехабилитация на комуникативните нарушения и при физически увреждания;
  - Подкрепа за стимулиране овладяването на ключови компетентности с цел подготовка за самостоятелен и независим живот и за личностна реализация в т. ч. методики/модел/форми за диференциран подход на обучение и по-лесна проходимост между образователните етапи;
- **Обща подкрепа за личностно развитие** за достъп и трайно приобщаване на децата и учениците в предучилищното и училищното образование като:
  - Ранно оценяване на потребностите и превенция на обучителните затруднения на децата в детските градини;

- Обучение чрез допълнителни модули за деца в детските градини, които не владеят български език, психологическа подкрепа и допълнително обучение по български език.
- Прилагане на програми за психомоторно, познавателно и езиково развитие на деца в детските градини; индивидуална и групово работа при установени езикови и/или емоционално-поведенчески и/или сензорни затруднения;
- Допълнително обучение по учебни предмети с фокус върху обучението по български език на деца и ученици, за които българският език не е майчин, допълнително синхронно обучение за ученици с пропуски в усвояването на учебното съдържание, допълнително обучение и подкрепа за подготовка на учениците за национално външно оценяване, консултиране по учебни предмети и кариерно ориентиране на учениците.
- Повишаване на езиковата култура и познания чрез изучаването на чужд език и преодоляване на пропуски в обучението, стимулиране на творческите изяви и повишаване на мотивацията за учене, чрез занимания по интереси приоритетно в тематични направления: „Дигитална креативност“, „Природни науки“, „Математика“, „Технологии“, „Изкуства и култура“, „Гражданско образование“, „Екологично образование и здравословен начин на живот“, чужди езици;
- Обогащаване на прилаганите образователни програми и практически занимания за екологично образование, за формиране на екологична култура, съзнание и поведение, запознаване с екологичните закони, защита, управление и разумно използване на природните ресурси, опазване на природната среда и на екологичното равновесие.
- Грижа за здравето посредством прилагане на ефективни програми за здравно образование, здравословно хранене, първа долекарска помощ, безопасно движение по пътищата.
- Подобряване на физическата култура чрез подкрепа за провеждането на тренировъчни занимания по видове спорт и на спортни дейности в детските градини/училищата.

Група дейности 2 ще се изпълнява чрез системен подход с хоризонтален териториален обхват, покриващ цялата територия на страната с приоритет върху селски, планински, гранични територии, както и територии и образователни институции с висока концентрация на уязвими групи. Дейностите ще бъдат фокусирани към децата в предучилищно образование, вкл. детски градини с яслени групи и учениците до завършване на основно образование (VII клас), като ще се подкрепят и ученици от гимназиалния етап (при доказана необходимост на индивидуални потребности за ученици от гимназиален етап например за НВО в X клас). Средствата ще бъдат пропорционално адресирани към предизвикателствата във всяка категория региони, както и на по-ниско ниво (например NUTS 3) според доказаните нужди и предизвикателства на общините, населените места, в рамките на Югозападния планов регион чрез изискани и представени за целта анализи.

Подготовката на педагогическите специалисти и непедагогическия персонал ще бъде подкрепяна хоризонтално, спрямо идентифицираните нужди от подобряване на

капацитета за осигуряване на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие, съобразно индивидуалните потребности на всяко едно дете и ученик. Подкрепата по линия на Програма „Образование“ ще се осъществява след диагностика на нуждите на ниво училище. Последните идентифицират основните предизвикателства пред учениците си и посочват областите, в които педагогическите специалисти имат нужда да развиват уменията си, вкл. за работа с инструментариума за определяне на учениците в риск от отпадане, като инвестициите се обвържат с конкретни показатели за подобрене на резултатите, мотивацията и постиженията на учениците.

Хоризонталната подкрепа за интензивна работа с родители цели промяна на нагласите към образование и формиране у тях на мотивация за активно приобщаване на децата им в системата на предучилищното и основното образование. За да бъде максимално ефективна, обаче, работата с родители трябва да цели изграждането на подкрепяща общност, в която всички участници се чувстват приобщени и значими с оглед повишаване активността на децата и учениците от уязвими групи.

Дейностите за обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците са в съответствие с чл. 17 и чл. 27 от Наредбата за приобщаващото образование.

Допълнителното обучение по учебни предмети ще бъде насочено към ученици, които имат системни пропуски по даден учебен предмет, които имат обучителни затруднения и които са отсъствали дълго от училище, както и на ученици с пропуски в усвояването на учебното съдържание, възникнали вследствие на непредвидени обстоятелства като COVID-19, с фокус развитие на базови умения. Консултирането по учебни предмети ще бъде насочено към всички ученици с фокус трайно приобщаване в образователната система на ученици от уязвими групи и разкриване на интереси, нагласи и мотивация за избора на образование и професия, формиране на умения за планиране на учебното и личното време, формиране на умения за планиране на кариерното развитие, преодоляване на грешки, свързани с избора на образование и професия от учениците, решаване на вътрешни и външни конфликти, свързани с възможностите за образователна, професионална и личностна реализация. Дейностите са насочени към създаване на обучителна среда, в която езиковите умения на учениците се развиват едновременно с предметното знание чрез допълнително подпомагащо езиково обучение. Подкрепата за занимания по интереси цели да стимулира творческите изяви и да повиши мотивацията на учениците за учене, включително чрез развиване на компетентности за устойчиво развитие, демократична култура и др.). Кариерното ориентиране в училищното образование ще включва дейности за информиране, диагностика, консултиране, посредничество и проследяване с оглед подпомагане на учениците в техния самостоятелен и осъзнат избор на образование и/или професия и осъществяване на връзка между училището и пазара на труда.

Дейностите в подкрепа на предучилищното образование ще надградят изпълнявания в периода 2019-2021 г. проект *„Активно приобщаване в системата на предучилищното образование“* по ОПНОИР, насочен към подкрепа на политиките на МОН за подобряване на достъпа до образование, осъществяване на ранна социализация с фокус върху децата от уязвими групи. Нарастващата необходимост от справяне с проблеми като социалното изключване, дискриминацията и ниското равнище на образователни постижения показва, че трябва да продължи работата по осигуряване на равен достъп до качествено

обучение и грижи в ранна детска възраст, като най-важната основа за успешното учене през целия живот. Дейностите в предучилищното образование са свързани с прилагане на Националната рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст, мониторинг на очакваните резултати, определени в ДОС за предучилищно образование, в съответствие с изграждане на ефективен механизъм за проследяване постигането на определените в нея индикатори за качество.

Дейностите за обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на учениците в училищното образование ще надградят изключително резултатните и обхватни проекти по ОПНОИР - „*Твоят час*“, който е насочен към индивидуалните потребности на учениците и развитието на заложбите и способностите им в избрани от тях области и за повишаване на успеваемостта им и трайното им включване в образователната система и „*Подкрепа за успех*“, който е насочен към намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система, както и към повторното им включване в образователния процес. Дейностите за допълнителна подкрепа за личностно развитие ще надградят изпълнявания в периода 2020-2023 г. проект „*Подкрепа за приобщаващо образование*“ по ОПНОИР, насочен към подкрепа на политиките на МОН за насърчаване и разгръщане на потенциала за личностно развитие на деца и ученици със СОП, в риск, с хронични заболявания и с изявени дарби, с оглед успешната им реализация и социализация. Ще бъдат използвани разработените в периода 2014-2020 инструментариуми и механизми, с оглед фокусиране върху пряката работа с децата и учениците.

Група дейности 2 ще допринасят за прилагането на Европейската гаранция за децата за подкрепа на целевите действия и структурните реформи за борба с детската бедност.

Група дейности 2 ще допринесе и към оценяване на ефективността от прилагането, а при необходимост и актуализиране, на Националната рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст.

В Програма „Образование“ дейностите за обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие ще прилагат новите модели, инструменти и програми, които са разработени по проекти с конкретен бенефициент МОН по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014 – 2020, осигуряващи надграждане на постигнатото до момента. Целта е педагогическите специалисти в детските градини и училищата да усвоят и да прилагат тези модели, инструменти, вкл. за работа с инструментариума за определяне на учениците в риск от отпадане и програми чрез провеждането на допълнителни педагогически ситуации и допълнителни учебни часове извън училищния учебен план, както и през неучебното време, включително през ваканциите. Чрез допълнителните дейности ще се надгради обучението по училищния учебен план, особено за ученици с обучителни затруднения и ученици, за които българският език не е майчин, както и ще се надградят дейностите, спомагащи за постигане на по-добър достъп до учебните програми и учебното съдържание за ученици със специални образователни потребности, в риск, с изявени дарби и с хронични заболявания.

Дейности за подкрепа за личностно развитие са насочени към повишаване на мотивацията на децата и учениците за учене и подобряване на образователните им резултати, както и за стимулиране на техните способности и таланти, чрез компетентностния подход.

Медиацията и медиаторите, които посредничат за преодоляване на конфликтни ситуации в образователните институции, каквито може да възникнат в процеса на приобщаващото образование и образователната интеграция на деца и ученици от различни уязвими групи, както и осигуряване на образователни медиатори, осъществяващи връзката между образователната институция, семейството и общността на децата и учениците са от ключово значение в този процес за повишаване на мотивацията за учене и за осъзнаване на ценността от образованието.

Общата подкрепа за личностно развитие на уязвими групи в предучилищното образование обхваща: превенция на обучителните затруднения след ранно оценяване на потребностите; занимания по интереси; грижа за здравето; логопедична работа и превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение, включително екипна работа между учители и други педагогически специалисти. **Общата подкрепа на деца от уязвими групи в предучилищното образование по Приоритет 1** се предоставя чрез допълнителни занимания по български език за децата, чийто майчин език не е българския, допълнителни занимания по интереси за мотивация, за преодоляване на проблемно поведение.

Общата подкрепа за личностно развитие на уязвими групи в училищното образование обхваща: допълнително обучение по учебни предмет; допълнително консултиране по учебни предмети; кариерно ориентиране на учениците; занимания по интереси; дейности за превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение; дейности за превенция на обучителните затруднения; логопедична работа, вкл. чрез екипна работа между учители и др. педагогически специалисти и др. **Общата подкрепа на ученици от уязвими групи в училищното образование по Приоритет 1** се предоставя чрез допълнителни занимания на ученици от начален етап и от прогимназиален етап на основно образование по учебни предмети за преодоляване на обучителни затруднения с фокус допълнителни занимания по български език за ученици, чийто майчин език не е българския извън училищния учебен план, допълнителни занимания за ученици от гимназиален етап, вкл. за подготовка за ДЗИ с фокус БЕЛ като задължителна матура, занимания по интереси, които не формират и не допълват нормата за задължителна преподавателска работа, други според потребностите на учениците.

Допълнителна подкрепа за личностно развитие се предоставя на деца и ученици със СОП, в риск, с хронични заболявания и с изявени дарби. Допълнителна подкрепа не се предоставя на деца и ученици, които не попадат в четирите цитирани уязвими групи, където: "Дете или ученик в риск" е дете или ученик:

- а) без родителска грижа или чиито родители са починали, неизвестни, лишени са от родителски права или родителските им права са ограничени;
- б) жертва на злоупотреба, насилие, експлоатация или всякакво друго нехуманно или унижително отношение или наказание във или извън семейството му;
- в) в опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, морално, интелектуално и социално развитие.

"Дете или ученик с изявени дарби" е дете или ученик с трайни способности и постижения в областта на науката, изкуството или спорта, надвишаващи постиженията на неговите връстници.

"Специални образователни потребности" на дете и ученик са образователните потребности, които може да възникнат при сензорни увреждания, физически увреждания, множество увреждания, интелектуални затруднения, езиково-говорни нарушения, специфични нарушения на способността за учене, разстройства от аутистичния спектър, емоционални и поведенчески разстройства.

"Ученик с хронични заболявания" е ученик със среднотежки, компенсирани и реконвалесцентни форми.

Допълнителната подкрепа за личностно развитие се предоставя в зависимост от плана за подкрепа на детето или ученика (въз основа на извършена оценка на индивидуалните им потребности), в който се определят конкретните дейности за допълнителната подкрепа за личностно развитие и необходимите специалисти за предоставянето на подкрепата. Допълнителната подкрепа може да бъде: краткосрочна (за определен период, по определен случай) или дългосрочна допълнителна подкрепа (обхваща етап, степен или целия период на обучение в образователната система).

Допълнителната подкрепа за личностно развитие обхваща: работа с дете или ученик по конкретен случай; психо-социална рехабилитация, рехабилитация на слуха и говора, зрителна рехабилитация, рехабилитация на комуникативните нарушения и при физически увреждания; осигуряване на достъпна архитектурна, обща и специализирана подкрепяща среда, технически средства, специализирано оборудване, дидактически материали, методики и специалисти; предоставяне на обучение по специалните учебни предмети за учениците със сензорни увреждания; ресурсно подпомагане.

Допълнителната подкрепа по Приоритет 1 на деца и ученици със СОП, в риск, с хронични заболявания и с изяви дарби се предоставя чрез план за подкрепа според индивидуалните потребности и включва: допълнителни занимания за психо-социална рехабилитация, рехабилитация на слуха и говора, зрителна рехабилитация, рехабилитация на комуникативните нарушения и при физически увреждания за постигане на оптимално ниво на самостоятелност и за придобиване и прилагане на умения; осигуряване на специализирана подкрепяща среда, технически средства, специализирано оборудване, специализирани дидактически материали, методики; допълнително обучение по специалните учебни предмети за учениците със сензорни увреждания; ресурсно подпомагане чрез осигуряване на специалисти като ресурсен учител, психолог, терапевт, логопед, др., специални учебни програми.

Общата подкрепа за личностно развитие по Приоритет 1 е за деца и ученици от уязвими групи, като на децата със СОП, в риск, с хронични заболявания или с изяви дарби се предоставя и допълнителна подкрепа за личностно развитие.

3. Превенция и предотвратяване на тормоза и насилието и намаляване агресията в училищата, в т.ч.:

- Провеждането на кампании за толерантност и подобряване на общуването на учениците, както и за въздействие върху вътрешната мотивация, оказване на психологическа подкрепа, насочена към децата и учениците, педагогическите специалисти и родителите, вкл. подкрепа за развиване на позитивен училищен психоклимат;

- Подкрепа за използването на посредници при решаване на конфликт в училище, консултиране на децата/учениците с психолог/педагогически съветник;
- Повишаване на компетентностите на учителите за използване и прилагане на форми и методи на противодействие на тормоза, насилието и др., за създаване на подкрепяща среда в класната стая, за работа с деца и ученици със СОП, работа с родителите, противодействие на негативни прояви като агресията/гнева - разпознаване, причини и превенция;
- Включване на ученици с проблемно поведение в групи за повишаване на социалните умения за общуване и за решаване на конфликти по ненасилствен начин, насочване на детето или ученика към занимания, съобразени с неговите потребности; наставничество;
- Участие на учениците в училищното управление и подкрепа за доброволчески инициативи, както в занимания, развиващи граждански и глобални компетенции, в т.ч. клубове и състезания по дебати и публични речи.

Група дейности 3 ще допринасят за прилагането на Европейската гаранция за децата за подкрепа на целевите действия и структурните реформи за борба с детската бедност. Подобряване на общуването, вкл. подкрепа за развиване на позитивен училищен психоклимат, ще се замерва с представително проучване на ниво училище и държава. Участието на учениците в занимания, развиващи граждански и глобални компетенции, се предвижда чрез клубове и състезания по дебати и публични речи и др. подобни.

Ограничени съпътстващи инвестиции в подобряване на учебната среда ще бъдат допустими по СЦ, чл. 4, пар.1, буква е), при условие че закупуването на обзавеждане и оборудване е необходимо за постигане на целта на операцията, или тези вещи са напълно амортизирани по време на операцията, или закупуването им е най-икономичният вариант.

За мерките по СЦ, чл.4, пар. 1, буква е) ще бъдат приложени различни подходи спрямо мерки по СЦ, чл.4, пар.1, буква й). Операциите по СЦ, чл.4, пар.1, буква е) ще се изпълняват чрез системен подход или подбор на проектни предложения на национално ниво, докато операциите по СЦ, чл.4, пар.1 буква й) ще се изпълняват чрез подход ИТИ и подход ВОМР на регионално/местно ниво, и подбор на проектни предложения на национално ниво.

По СЦ, чл.4, пар.1, буква е) видовете училища са според концентрация на уязвимите групи - с риск от отпадане, с учебни затруднения (по отношение на общата подкрепа за личностно развитие), както и ученици със СОП, в риск, с хронични заболявания и с изяви дарби (по отношение на допълнителната подкрепа за личностно развитие), чрез механизъм за подбор, разработен от МОН. По СЦ чл.4, пар.1, буква й) акцентът е върху ученици от уязвими групи, маргинализирани групи като ромите, от училища в малки градове и села, отчитайки териториалните/местните потребности; училища, които определят десерегацията като важен проблем на регионално/общинско ниво и др.

Разграничението между двете СЦ по отношение на дейностите и целевите групи и ще бъде наблюдавано както на етап кандидатстване с проект, така и на етапа на изпълнение, отчитайки добрите практики за демаркация през програмен период 2014-2020 г.

Основни целеви групи

Деца, ученици, родители, учители, педагогически специалисти и непедagogически персонал; вкл. образователни медиатори; деца и ученици със специални образователни потребности, в риск, с хронични заболявания и с изяви дарби; деца и ученици от маргинализирани групи, като ромите, както и такива търсещи или получили международна закрила и от други уязвими групи (включително настанени в Центрове за настаняване от семеен тип). Деца и ученици с пропуски в усвояването на учебното съдържание, деца и ученици в риск от отпадане от образователната система, родители на деца и ученици от уязвими групи, вкл. роми, лица преждевременно напуснали училище и др.

Участници в образователния процес, МОН и второстепенните му разпоредители с бюджет, МК, ММС, институциите в системата на предучилищното и училищното образование, в т.ч. частни детски градини и частни училища, когато е приложимо, обществени съвети към образователните институции, общини, неправителствени организации с доказан опит и експертиза в сферата, социални партньори в качеството им на участници в дейностите като партньори/асоциирани партньори, когато е приложимо.

2.1.1.2. Специфична цел по чл. 4, пар. 1, буква ж)

СЦ по чл. 4, пар. 1, буква ж) - насърчаване на ученето през целия живот, по-специално гъвкавите възможности за повишаване на квалификацията и за преквалификация за всички, като се вземат предвид предприемаческите и цифровите умения, по-доброто предвиждане на промените и изискванията за нови умения, в зависимост от нуждите на пазара, улесняването на преходите в професионалното развитие и насърчаването на професионалната мобилност

2.1.1.2.1. Интервенции по линия на фондовете

1. Ограмотяване на възрастни, в т.ч.:

- Реинтегриране в образователната система на лица, навършили 16 години, отпаднали от училище и/или без основно образование, чрез дейности за образователна медиация (мотивация за участие в образование, работа на образователни медиатори и др.);
- Организиране и провеждане на курсове за ограмотяване на възрастни, и на курсове за усвояване на учебно съдържание за различните образователни етапи и степени за лица, с ниско образование или без образование в координация с Агенция по заетостта и МТСП, с цел последващо включване във възможности за придобиване на професионална квалификация;
- Популяризиране на необходимостта от повишаване и насърчаване на грамотността и привличане на общественото внимание към ползите от повишаването на грамотността;
- Включване в гъвкави форми за образование на тези, които не са завършили средно образование и осигуряване на условия за втори шанс чрез кариерно ориентиране и консултиране, доброволчество, менторство, др;

- Валидиране на резултати от неформалното обучение и информалното учене чрез оценяване и признаване на съответствието между компетентности, придобити чрез неформално обучение и информално учене, и изискванията за завършване на клас, етап или степен от основно образование.
- Групови/индивидуални дейности за запознаване с професии; определяне на професионалните интереси на представителите на целевите групи и консултиране за самостоятелен и осъзнат избор на образование и/или професия за адаптиране на пазара на труда на регионално/местно ниво; проследяване при осъществяване на връзката образование – пазар на труда и др. за подпомагане прехода от образование към реализация на пазара на труда.

Постигнатият положителен ефект от изпълнението на проект „Ограмотяване на възрастни – Фаза 1“ по ОПНОИР показва, че е необходимо да продължи работата с целевите групи за завършване на основна степен на образование и насочване към по-висока степен на образование. В тази връзка дейностите ще бъдат насочени като се вземат предвид опитът от изпълнение на мерки за ограмотяване на възрастни и повишаване на образованието им чрез целенасочен подход, координиран от МОН и при прилагане на процедура за конкурентен подбор – „Ограмотяване на възрастни – 2“, която се предвижда да приключи през 2023 г. С оглед установената необходимост от по-широко партньорство на регионално ниво при изпълнение на дейностите за участие на възрастни в учене през целия живот и улесняване на достъпа до пазара на труда се налага изводът, че най-подходящ инструмент за реализирането им е подходът за Интегрирани териториални инвестиции. Насърчаване участието в учене през целия живот, чрез подхода ИТИ осигурява допълняемост и демаркация между Програма „Образование“ и Програма „Развитие на човешките ресурси“ – по ПО фокусът е улесняване на достъпа до и повишаване на образованието като необходима предпоставка за реализация на пазара на труда в синхрон с регионалните потребности и образователната структура на местното население, докато ПРЧР се фокусира върху квалификация и преквалификация на безработни и работещи лица за осигуряване на заетост. Демаркацията между двете програми на ниво операция се залага в разработваните от УО указания/насоки за бенефициентите по подхода ИТИ като ще се следи по образователен етап/степен, училище, участие в дейности на целевата група. Дейностите ще допринесат за повишаване на участието на населението на възраст 25-64 г. в образование и обучение; намаляване на преждевременно напусналите образование и обучение; намаляване дела на младежите на възраст 15-29 г., които не работят и не учат.

В рамките на групата дейности се предвижда идентифициране на лица от целевите, вкл. комуникация и координация с отговорни институции (като Агенцията за социално подпомагане, Дирекции „Бюро по труда“ към Агенцията по заетостта, общини, Регионални управления на образованието, Държавната агенция за бежанците и др.), и др.; мотивация на идентифицираните лица от целеви групи за включване в курсове по ограмотяване (за придобиване на начален етап от основно образование) и курсове за придобиване на компетентности от прогимназиалния етап на основно образование (5, 6 и 7 клас от прогимназиалния етап на основно образование и за придобиване на основно образование), чрез персонални консултации, работа в семейството, мотивационни кампании, лектории „добри практики“ и др.

Предвиждат се и дейности за валидиране на резултати от неформалното обучение и информалното учене чрез оценяване и признаване на съответствието между компетентности, придобити чрез неформално обучение и информално учене, и изискванията за завършване на клас, етап или степен от основно образование.

В рамките на групата дейности представителите на целевите групи ще бъдат информирани за подходящи професии чрез групови/индивидуални събития за запознаване с професии; диагностика за определяне и консултиране според придобитото по проекта образование за адаптиране на пазара на труда на регионално/местно ниво; насочване към Агенция по заетостта за придобиване на професионална квалификация и реализация на пазара на труда и др.

Основни целеви групи

Ученици, младежи, възрастни извън задължителната училищна възраст, родители, учители, педагогически специалисти и друг персонал, лица със специални образователни потребности, младежи и възрастни от маргинализирани групи като ромите, както и такива търсещи или получили международна закрила и от други уязвими групи.

Участниците в образователния процес, МОН и второстепенните му разпоредители с бюджет, АЗ, ДАБ, АСП, институциите в системата на училищното образование, общини, неправителствени организации с доказан опит и експертиза в сферата, социални партньори, когато е приложимо, в качеството им на партньори/асоциирани партньори.

2.1.1.3. Специфична цел по чл. 4, пар. 1, буква й)

СЦ по чл. 4, пар. 1, буква й)- насърчаване на социално-икономическата интеграция на маргинализирани общности, като ромите;

2.1.1.3.1. Интервенции по линия на фондовете

Създаване на условия за достъп до образование чрез преодоляване на демографски, социални и културни бариери, в т.ч.:

- Повишаване на уменията на децата и учениците за обучение и общуване в мултикултурна среда, включително психологическа подкрепа и допълнителни обучения за деца/ученици с образователни затруднения, в т.ч. допълнителни обучения по български език, споделяне на културна идентичност и ценности;
- Повишаване на капацитета и квалификацията на педагогическите специалисти и непдагогическия персонал, вкл. образователните медиатори за работа в мултикултурна образователна среда;
- Насърчаване създаването на училищни общности, в които ученици, родители, учители и лидерски екип развиват умения за ефективно и равноправно взаимодействие в мултикултурна образователна среда;
- Подкрепа за интензивна работа с родители: кратки обучения на родители относно техните права и задължения, свързани с образованието на децата им и за формиране у тях на мотивация за активно приобщаване на децата им в системата

на предучилищното и училищното образование, в т.ч. чрез участие на образователни медиатори.

- Подкрепа за осигуряване на достъп до качествено образование и за преодоляване на нефинансови бариери в малките населени места и в труднодостъпните райони, чрез осигуряване на транспорт, хранене, ученическо общежитие; мобилност на преподаватели и адаптиране към работна среда в различни райони и с различни групи ученици, вкл. адаптационни програми и социални пакети за млади учители.
- Подкрепа за приобщаваща образователна среда, осигуряване на учебници, познавателни книжки за децата в задължителна предучилищна възраст, учебни пособия и материали; допълнителна работа на педагогическите специалисти с ученици от маргинализирани групи (включително през лятото);
- Подкрепа за ангажиране на местните общности с образователната институция, чрез инициативи като например доброволчески кампании в подкрепа на съответното училище;

Група дейности 1 ще допринасят за прилагането на гаранцията за децата за подкрепа на целевите действия и структурните реформи за борба с детската бедност.

В рамките на групата дейности се предвиждат допълнителни занимания на деца и ученици в предучилищното и училищното образование с образователни затруднения, психологическа подкрепа; обучения на педагогическите специалисти и непедагогически персонал, вкл. образователните медиатори, за работа в мултикултурна образователна среда; провеждане на мероприятия/инициативи за ефективно взаимодействие в мултикултурна образователна среда на ниво училищна общност за участниците в образователния процес, съвместни празници на училището, на класа като седмица на музиката или историята в училището, решаване на училищни проблеми например почистване на училищния двор, ден на учителя, ден на родителя, на ученика, и др.; обучения на родители на деца и ученици от уязвими групи относно техните права и задължения, свързани с образованието на децата им и за формиране у тях на мотивация за активно приобщаване на децата им в системата на предучилищното и училищното образование, обучения на родители на деца и ученици от неуязвими групи; съвместни инициативи (познавателни посещения, екскурзии, зелени училища, празници, др.) между образователни институции с по-висока концентрация и такива с по-ниска или никаква концентрация на уязвими групи за обмяна на опит, добри практики и споделено ползване на ресурсите. Предвижда се осигуряване на транспорт и хранене за деца и ученици от уязвими групи при провеждане на дейности за достъп до качествено образование, когато същите не се финансират от държавния/общинския бюджет или с други публични източници на финансиране при доказана необходимост; ученическо общежитие, когато е приложимо и не се финансира от държавния/общинския бюджет; осигуряване на социални пакети при мобилност на млади педагогически специалисти за преместване при смяна на местоживеенето, за наем квартира за периода на мобилност, за транспорт от и до работното място, когато е приложимо; организиране и провеждане на инициативи сред местната общност като доброволчески кампании в подкрепа на образователните институции и одобряване взаимодействието и ангажираността на местните заинтересовани страни.

2. Комплексни програми на общинско ниво за десегрегация на училищата, превенция на вторичната сегрегация и против дискриминацията, в т.ч.

- Превенция и недопускане на дискриминация в образователните институции в посока обучители и обучаеми, чрез подготовка на практически ръководства, информационни кампании, обучителни семинари, вкл. и за представители на местните власти;
- Насърчаване на десегрегацията на училищата и класните стаи, осигуряване на подкрепяща образователна среда, формиране на подкрепяща обществена среда чрез междуучилищни дейности, подsigуряване на партньорство с местните общности и гражданския сектор, допълнителна работа с учениците в приемните училища, допълнителна работа с родителите и други;
- Преодоляване на негативни обществени нагласи, основани на етнически произход и културна идентичност (включително чрез провеждане на информационни кампании, насочени към недопускане на дискриминация, основана на раса, етнически произход или религиозна принадлежност;
- Синергия с Еразъм+ - мобилност на учители, мобилност на ученици, с фокус върху социално слаби и уязвими групи;
- Подготовка и въвеждане на адаптирани учебни материали и помагала за ученици, чийто майчин език е различен от българския език, чрез осъществяване на допълнително подпомагащо езиково обучение по български език в началното училище, заедно с интегрирана езикова подкрепа, целенасочено оказвана по всички предмети, която продължава и в горните класове.
- Организиране на доброволчески кампании в подкрепа на съответното училище

Десегрегационният подход в образованието е залегнал като ангажимент на национално ниво. МОН провежда системни политики, с обезпечителни способности за гарантиране на правото на образование в съответствие с основните принципи в Закона за предучилищното и училищното образование. Групата дейности по Програма „Образование“ ще бъдат реализирани с оглед на ангажиране с процеса на децентрализация за изграждане на капацитета на местната власт и обвързването им с образованието на маргинализираните групи и ще се изпълняват на база доказаните териториални нужди на местно/регионално ниво. Дейностите ще бъдат насочени не само към подкрепа за деца и ученици от уязвими групи, но и към увеличаване на социалните им перспективи чрез съвместното им обучение с деца и ученици от немаргинализирани групи в условията на занимания по интереси дейности, както и към насърчаване на местните общности в политиките за десегрегация. В тази връзка подкрепата на програмата ще бъде насочена към общини с утвърден общински план/стратегия, включващ мерки за интеграция на ромите.

Група дейности 2 ще допринася за прилагането на гаранцията за децата за подкрепа на целевите действия и структурните реформи за борба с детската бедност.

3. Утвърждаване на интеркултурното образование, чрез култура, наука и спорт, в т.ч.

- Разнообразяване на формите и средствата за ефективно осъществяване на интеркултурно образование, чрез занимания по интереси, съвместни дейности между детски градини и училища с концентрация на деца от уязвими групи, и такива в които няма концентрация на деца от уязвими групи, вкл. обменни визити, екскурзии, зелени училища и др.
- Организиране и провеждане на учебния процес (в детски градини и училища) в реална среда, посредством изнесени занимания в музеи, художествени галерии, културни институции, такива свързани с театралното, танцово, културното и природното наследство, визуалните изкуства, спортни и музикални мероприятия.
- Популяризиране на възможностите за професионално развитие и личностно развитие на учениците посредством образование, чрез организиране на тематични срещи и беседи на ученици с представители от различни професионални съсловия, учени, хора на изкуството, културни дейци, спортисти.
- Провеждане на културно-образователни инициативи, популяризиращи четенето и грамотността в библиотеки, като част от обучението по образователни направления.
- Развиване на отношение към културата и придобиване на знания относно културното и литературното наследство, четенето, творческото мислене, природните, естествените и точните науки, чрез провеждане на занимания по интереси в извън класна форма и изнесени занимания.
- Подкрепа за интензивна работа за изграждане на общност от активни родители: кратки обучения на родители, свързани с образованието на децата им, включително чрез участие на образователни медиатори.
- Провеждане на информационни кампании, насочени към недопускане на дискриминация, основана на раса, етнически произход или религиозна принадлежност.

Група дейности 3 ще допринасят за прилагането на гаранцията за децата за подкрепа на целевите действия и структурните реформи за борба с детската бедност.

По трите групи дейности на СЦ по чл. 4, пар.1, буква й) се насърчава междуучилищният обмен и споделяне на образователни ресурси, включително съвместни дейности между училища и детски градини с концентрация на уязвими групи и такива без концентрация на уязвими групи, включително обменни визити, екскурзии, зелени училища и др.

Съгласно нормативната уредба приобщаващото образование се реализира посредством обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на всяко едно дете или ученик съобразно индивидуалните му потребности. За тази цел в дейностите по СЦ по чл. 4, пар. 1, буква е) е предвиден холистичен подход по отношение на приобщаващото образование, имащ за цел да подпомогне децата и учениците да развият всички техни интелектуални, социални, физически, творчески умения и който поставя акцент върху разнообразието от потребности на всички деца с фокус на тези от уязвими групи, чрез повишаване на участието на децата и учениците с различни потребности и намаляване

на изолацията им чрез осигуряване на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие. Дейностите по СЦ по чл. 4, пар. 1, буква е) са предвидени за реализация като дългосрочни операции със системен ефект, докато дейностите по СЦ чл.4,пар.1, буква й) са насочени към конкретни местни нужди за постигане на цели по стратегически/планови документи на териториално ниво, за да се гарантира, че всяко едно дете и ученик няма да бъде затруднено и няма да бъде невъзможно неговото участие в образователния процес, както и за намаляване на пречките пред ученето и участието на всяко едно дете и ученик и гарантиране участието на децата и учениците от уязвими групи във всички предвидени дейности.

Основни целеви групи

Деца, ученици, родители, учители, педагогически специалисти и непедагогически персонал; деца и ученици със специални образователни потребности; деца и ученици от уязвими групи, като ромите, деца и ученици търсеци или получили международна закрила и от други уязвими групи. Деца и ученици с пропуски в усвояването на учебното съдържание, деца и ученици в риск от отпадане от образователната система, родители на деца от уязвими групи, вкл. ромите, лица преждевременно напуснали училище, студенти от уязвими групи и др.

Участници в образователния процес, МОН и второстепенните му разпоредители с бюджет, МК, ММС, висши училища и научни организации, институциите в системата на предучилищното и училищното образование, в. т. ч. частни детски градини и частни училища, когато е приложимо, обществени съвети към образователните институции, общини, неправителствени организации с доказан опит и експертиза в сферата.

2.1.2. Наименование на приоритета

ПРИОРИТЕТ 2 – МОДЕРНИЗАЦИЯ И КАЧЕСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО

2.1.2.1. Специфична цел по чл. 4, пар. 1, буква д)

СЦ по чл. 4, пар. 1, буква д) - Подобряване на качеството, приобщаващия характер, ефективността и съответствието на системите за образование и обучение с нуждите на пазара на труда, включително чрез валидиране на неформалното и самостоятелното учене, така че да допринасят за придобиването на ключови компетентности, в т.ч. предприемачески и цифрови умения също и чрез насърчаване на въвеждането на дуални системи на обучение и чиракуване

2.1.2.1.1. Интервенции по линия на фондовете

Група дейности 1. Ефективно прилагане на компетентностния модел, чрез въвеждане на училищни методически планове за действие за развитие на ключови компетентности, в т.ч.:

- Модернизиране на методите на преподаване и оценяване, адаптиране/разработване и прилагане на компетентностно базирани учебни материали и помагала и осъществяване на междупредметни връзки, вкл. за насърчаване на инициативност и предприемчивост и интегрално свързаната с тях финансова грамотност, умения за учене, социални и граждански компетентности, културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество, умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт;
- Подготовка на изпитни материали за вътрешно оценяване и за национално външно оценяване и развитие на система от инструменти за измерване на постигането на основни резултати от обучението, вкл. използване на цифрови платформи с цел проследяване на напредъка на отделния ученик, индивидуализация на обучението му и управление на процеса на развиване на знанията и уменията му;
- Целеви обучения за актуализиране на знанията, методическите и практическите им умения за повишаване на квалификацията на учителите, училищните лидери и РУО експертите за прилагане на компетентностния подход и на ценностно-ориентиран подход в образователния процес, вкл. за повишаване на лидерските умения;
- Изграждане на проактивен и предприемачески начин на мислене, насърчаване на културата на взаимопомощ, спортменство, трансфер на знания (knowledge transfer) и добри практики; създаване на условия и подкрепа на екипната работа на учителите за разширяване обхвата на училищните методически планове за действие за развитие на ключови компетентности чрез прилагане на концепцията за споделяне на ресурси;
- Изграждане на Професионални учещи се общности.

Съгласно препоръка на Съвета на ЕС от 22 май 2018 г. ключовите компетентности са съчетание от знания, умения и нагласи, с акцент върху базовите умения (грамотност в областта на четенето, на чуждите езици и на основните дигитални умения), преносимите умения, за предприемачество, усъвършенстване на уменията в областта на културата, спорта, математиката, природните науки, технологиите и инженерството (STEAM), демократично гражданство, устойчиво развитие и др. Следва да се отбележи, че всички ключови компетентности се считат еднакво важни, те се припокриват и са взаимосвързани. И което е по-съществено те се придобиват интегрирано чрез обучението по всички учебни предмети. Всичко това извежда необходимостта от модернизиране на методите на преподаване, разработване и прилагане на компетентностно базирани учебни материали и помагала, осъществяване на междупредметни връзки, актуализиране на методите и средствата на вътрешното оценяване и на националното външно оценяване и повишаване на капацитета на педагогическите специалисти за подобряване на качеството на образованието, чрез по-ефективно прилагане на компетентностния модел и повишаване на лидерските умения. В тази връзка системният подход ще има пълен и целенасочен обхват на целевите групи и ще окаже съществено значение в подобряване на качеството на образованието и подобряване на образователните резултати на учениците.

След влизане в сила на ЗПУО са утвърдени държавните образователни стандарти, учебни планове и програми, с прилагането на които се цели въвеждането на компетентностния подход в училище. Ориентирането на обучението към придобиване на комплекс от ключови компетентности е свързано със смяна на фокуса към овладяването на знания и умения и прилагането им в живота. Това променя и ролята на учителя от източник на информация в партньор и ментор. Основна цел на преподаването е чрез прилагане на нови методи и подходи да се направи обучението по-привлекателно и практически ориентирано и да се изградят нагласи за учене през целия живот. Извършва се оптимизиране на стандартите, учебните планове и програми с цел по-тясно обвързване на придобитите в училище знания и умения с практическото им прилагане. В Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 - 2030) се предвижда политиките да се надграждат за постигане на обучение, ориентирано към формиране и развитие на ключовите компетентности и на умения за живот и работа през XXI век, на съвременни умения и практическа приложимост на изучаваното учебно съдържание, както и на социалната и емоционалната интелигентност на децата и учениците.

Предвидените дейности са в подкрепа на постигането на цел 2.1. „Обучение, ориентирано към формиране и развитие на ключовите компетентности и на умения за живот и работа през XXI век“ от Приоритетна област 2 „Компетентности и таланти“, цел 3.2. „Развитие на компетентностите в съответствие с променящата се роля на учителя“ от Приоритетна област 3 „Мотивирани и креативни учители“ на Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030 г.). „Подкрепата по Програма „Образование“ е насочена към развитието на ключови компетентности на всички образователни равнища, включително чрез насърчаване на различни подходи и среди за учене в областта на образованието, в т.ч. езикова и четивна грамотност, грамотност в областта на математиката, природните науки и дигиталните умения, инициативност и предприемчивост и интегрално свързаната с тях финансова грамотност, умения за учене, социални и граждански компетентности, културна

компетентност и умения за изразяване чрез творчество, умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт и др. чрез модернизиране на методите на преподаване и оценяване, адаптиране/разработване и прилагане на компетентностно базирани учебни материали и помагала, и осъществяване на междупредметни връзки. Предвидени са мерки за актуализиране на методите и средствата на вътрешното оценяване и националното външно оценяване на учениците, в т.ч. разработване на дескриптори за вътрешно оценяване по отделните учебни предмети за целите на вътрешното оценяване и разширяване на прилагането на формиращо оценяване, подготовка на изпитни материали и развитие на система от инструменти за измерване на постигането на основни резултати от обучението, вкл. чрез създаване на банка от задачи и казуси по отделните учебни предмети и за отделните класове, адаптиране и използване на световно утвърдени инструменти и практики, както и използването на цифрови платформи и инструменти с цел индивидуализация при проследяване на напредъка на отделния ученик и управление на процеса на развиване на неговите знания; за повишаване на квалификацията на учителите, училищните лидери и РУО експертите за прилагане на компетентностния подход и на ценностно-ориентиран подход в образователния процес чрез целеви обучения за актуализиране на знанията, методическите и практическите им умения за изграждане на предприемачески начин на мислене в образованието и образователно предприемачество; управление на и в образованието; фасилитиране на групово-динамични процеси в класната стая; прилагане на методика за смесено обучение; дигитално предприемачество; насърчаване на личностното развитие на учениците; превенция на социалното изключване; развиване на умения за учене; познаване на принципите на кръговата икономика и знанията за актуализиране на знанията за преход към зелена икономика, разработване на механизъм за оценка на качеството на предоставяните обучения за учители; изграждане на проактивен и предприемачески начин на мислене, насърчаване на културата на взаимопомощ, спортменство, трансфер на знания (knowledge transfer) и добри практики; за създаване на условия и подкрепа на екипната работа на учителите за разширяване обхвата на училищните методически планове за действие за развитие на ключови компетентности чрез прилагане на концепцията за споделяне на ресурси, вкл. чрез платформи за управление на знанието и цялостни софтуерни решения; за изграждане на Професионални учещи се общности (ПУО) за повишаване ефективността на целия колектив, за засилване на чувството за общност, за взаимопомощ и подкрепа, споделяне на добри практики, изява и професионално израстване на активните и търсещи учители, което способства и за тяхното задържане в училище.

Група дейности 2. Дигитална трансформация на училищното образование, в т.ч. ПОО, чрез:

- Внедряване на иновативни решения в общото училищно образование, вкл. въвеждане на софтуерни решения за анализ и оценяване на образователните резултати, основани на използване на компютърно моделиране, алгоритми и изкуствен интелект; въвеждане на инструменти за персонализация на ученето; интегриране на наложени платформи за обучение (от разстояние в електронна среда) и надграждане на създадената библиотека с електронни ресурси и съдържание за учене и преподаване;

- Анализ на съществуващите практики, евентуални нормативни промени, обучение и въвеждане на подходящи формати за обмен на опит между учители и училища и надграждане на капацитет за подобряване на условия за максимално ефективно преподаване и учене във виртуална среда и виртуални класни стаи, за провеждане на обучение от разстояние в електронна среда и прилагане на хибридна и смесена форма на обучение (blended learning/1:1 модел);
- Подкрепа на дигиталната трансформация чрез повишаване на дигиталните компетентности и умения на педагогическите специалисти, учениците и родителите чрез обучения и информационни кампании за опасностите в интернет, отрицателния ефект на фалшивите новини и др;
- Подкрепа за осигуряване на цифрово приобщаване, в т.ч. обучение на ученици от маргинализирани групи, вкл. роми, за придобиване на умения за обучение от разстояние в електронна среда, осигуряване на технически средства за целите на обучението, като се надграждат мерките, реализирани по REACT-EU и др.;
- Надграждане на мерките за създаване на Национална STEM среда по Националния план за възстановяване и устойчивост чрез подкрепа за практическа работа на ученици в лабораторна среда за натрупване на знания и умения, свързани с природни науки, математика и информатика, добавена виртуална реалност, работа в екип, аналитично и критично мислене, използване на научноизследователски методи и подходи, създаване на практически решения за решаване на проблеми;
- Синхронизиране и консолидация на съществуващите вътрешни информационни системи и бази данни в системата на образованието чрез въвеждане на специализирани софтуерни решения за интегриране, проследяване, анализ и оценяване на ключови данни и индикатори за развитието на образованието.
- Развиване на капацитет на ниво училище, РУО и ключови експерти и ръководители в системата чрез обучения за събиране на данни за образователната система и образователните резултати на учениците, и за формулиране на решения на база на данни и анализ, експертна подкрепа и осигуряване на нужната техническа обезпеченост.

Осигуряването на съвременно качествено образование неминуемо изисква наличие и използване, разработване, адаптиране, внедряване на качествено цифрово образователно съдържание (идентифициране и утвърждаване, и ако е необходимо - адаптиране и евентуално създаване на стойностни цифрови образователни ресурси и инструменти; адекватно систематизиране за лесно ползване от учители и ученици), както и въвеждане на иновативни подходи чрез актуализиране на учебните програми за образование и обучение, използване на подходи и методики, основани на най-добрите практики и ИКТ, които насърчават модернизацията на учебния процес, осигуряване на възможност за смесено (Blended learning), обучение от разстояние в електронна среда (както синхронно, така и асинхронно), използване на добавена и виртуална реалност, както и изкуствен интелект за целите на обучението. Това е свързано и с нуждата от осигуряване на софтуер или ИКТ оборудване, необходими за горепосочените цели и нуждите на системата като цяло, като удовлетворяването на тези нужди следва да стъпва винаги на задълбочени

анализ и проучване преди разработване и въвеждане на цифрово образователно съдържание и програми.

Предприетите до момента мерки за дигитализация осигуриха възможност да не се прекъсне учебният процес след началото на пандемията от COVID-19 и обявеното извънредно положение през 2020 г., което позволи образователната система да премине успешно в дистанционен режим на работа. Това осигури основа за преминаване към следващ етап на развитие на цялата система, в който съвременните методи и технологии за обучение да бъдат достъпни за учениците, вкл. от маргинализираните групи, и за учителите във всяко едно училище в страната. Въпреки това рискът от ниски образователни резултати и изоставане на учениците от маргинализираните групи, вкл. на ромите, в учебния процес остава висок, поради ограничения или несъществуващия достъп до ИТ оборудване и равнище на цифрова грамотност. Основните предизвикателства в цифровата ера, свързани с неравенството, дискриминацията и изключването, трябва да бъдат преодолени, за да се гарантира, че никой не е пренебрегнат. Успехът във внедряването на цифрови технологии и гарантирането на социалната справедливост зависят от достъпа на хората до необходимата инфраструктура, оборудване и цифрови умения.

Дигитализацията на учебния процес е ключов елемент на модерното училище, чрез който се оптимизира процесът на обучение, повишава се неговата ефективност и се подпомага навлизането на иновации, базирани на ИКТ. Дигитализацията и новите технологии, в частност изкуственият интелект, променят света и структурата на професиите. Тази промяна изисква повишаване нивото на цифровите компетентности както сред учениците, така и сред всички специалисти, ангажирани в системата на образованието) и фокусиране на образователния процес върху математиката, науките, технологиите и инженерните умения; върху работата с алгоритми, формирането на умения за гъвкавост и адаптивност. Младите хора трябва да имат достъп до качествено образование, свързано с дигиталната трансформация, с акцент върху природните и математическите науки. Повишаването на квалификацията на учителите за прилагане на новите технологии за облачни ИКТ услуги и за иновативни дигитални методи за преподаване и планиране на преподаването, за преподаване в онлайн среда и за разработка и използване на дигитално учебно съдържание, подобряване равнището на дигиталните умения на участниците в образователния процес, използването на възможностите на дигиталните технологии и изкуствения интелект при персонализацията на обучението, както и балансираното използване на дигиталните образователни решения и на традиционното учене съобразно възрастта на учениците са от стратегическо значение за реализиране на политиките за дигитализация в образованието, включително във връзка с прехода към цифрова и зелена икономика. Дейностите по Програма „Образование“ ще надградят подкрепата по проект „Образование за утрешния ден“ и проект „Равен достъп до училищно образование в условията на кризи“ на ОПНОИР 2014 – 2020 г. като поставят фокус върху осигуряването на съвременно качествено образование и преход от преподаване, запаметяване и възпроизвеждане на информация към използване на интерактивни методи, активно взаимодействие между участниците в образователния процес, персонализация на учебното съдържание и на ученето и ориентация към резултати и развитие на умения.

Нужни са подобряване на цифровите компетентности на участниците в образователния процес, използване на добавена и виртуална реалност, и на изкуствен

интелект за целите на обучението от разстояние в електронна среда и хибридните форми на обучение като част от дигиталната трансформация на училищата, породена от динамиката на променящия се свят. Важно е да се гарантира провеждане на непрекъснат образователен процес на учениците в случаите на индивидуално отсъствие или различни епидемии, природни бедствия и кризи, и преминаване към хибридно присъствено обучение в електронна среда и обучение от разстояние в електронна среда, където е целесъобразно. Особено важна е адекватната подкрепа за педагогическите специалисти в системата (чрез обучения, обучителни материали и наръчници, работа в общности, адекватни дигитални инструменти), за да могат те да гарантират прилагането на всичко гореспоменатото съгласно най-добрите педагогически практики и в синхрон с реформата към компетентностен подход. Това от своя страна изисква и подготовка и допълнително развиване на капацитета на подкрепящите ги директори, РУО и администрация, а и способността на последните да взимат решения, планират политики и насочват средства на базата на качествени и ефективно анализирани данни за реалните нужди на ниво училище, област и система

Подкрепата по Програма „Образование“ има за цел да подпомогне преодоляването на цифровото изключване на маргинализираните групи, вкл. на ромите, и намаляването на риска от отпадане, породен от ограничения достъп до цифрови технологии, чрез осигуряване на подкрепа за придобиване на цифрови умения за учене в електронна образователна среда и осигуряването на техническа средства за достъп до електронни образователни платформи и ресурси, с оглед осигуряване на достъп до обучение от разстояние в електронна среда по време на пандемии и в случай на затваряне на училищата.

С оглед допълване на мерките за дигитализация на училищното образование е предвидена подкрепа за надграждане и развитие на облачната среда в образователната система и разработената по ОПНОИР единна електронна платформа за образователни услуги и съдържание с оглед реалното ѝ използване чрез внедряването на комплексни и иновативни решения в общообразователната подготовка, включително въвеждане на специализирани софтуерни решения за анализ, оценяване и управление на образователните резултати, основани на използване на компютърно моделиране, алгоритми и изкуствен интелект; адаптиране, интегриране, въвеждане на доказано ефективни инструменти за персонализация на ученето и интегриране на платформи за управление на знанието (LMS – Learning Management System), за обучение от разстояние в електронна среда, за хибридно и смесено обучение (blended learning), както чрез нужни програмистки технологични разработки и решения, така и чрез подготовка на експертен капацитет в МОН и образователната система като цяло за работа с облачната среда и единната платформа - в партньорство с външни експертни организации - за преговори за интеграция с наложени доставчици, вкл. допълнителна развойна дейност и оптимизация на единната платформа на база на потребителското преживяване и ползваемостта ѝ и в съзвучие с постоянно напредващите технологични решения в сферата. Създадената със средства на ОПНОИР библиотека с електронни ресурси и съдържание за учене и преподаване ще бъде надградена по Програма „Образование“ въз основа на периодичен анализ и оценка на съществуващото дигитално съдържание спрямо нуждите на системата, както и анализ на преподавателските/учебните практики, използващи наличното съдържание, и нуждата от тяхното надграждане посредством обучения, обучителни материали, обмен на опит, менторска подкрепа от колега или от външни

организации. На база на предходните два анализа се предвижда изготвянето на анализ през 2023 година относно необходимостта от допълнително/ново образователно съдържание и при доказана нужда - разработване на концепция за създаване изцяло наново или адаптиране на вече съществуващо такова от специализирани експертни екипи от учители и други специалисти; разработване на практическо ръководство за педагогиката и методиката зад него, включително за нужния за създаването му екип, разнообразна експертиза и т.н., така че да отговаря на компетентностния модел и съвременните тенденции; изготвяне/ актуализиране на минимум препоръчителен държавен образователен стандарт за учебно дигитално съдържание спрямо нуждите на системата, спрямо учебните програми и най-вече - спрямо добрите преподавателски практики; периодично надграждане на създадената е-библиотека с електронни ресурси за преподаване и учене за всички профили, всички учебни предмети и всички класове в училищното образование - адаптиране и/или локализиране от друг език на съществуващи ресурси/създаване на нови ресурси както за учене, така и за преподаване, на база на горните анализ, концепция, стандарт, както и адекватно систематизиране и куриране в единната платформа. Цифрово учебно съдържание по професионална подготовка в ПОО ще се разработва по Приоритет 3 на ПО.

Предвижда се да бъдат подобрени условията за максимално ефективно преподаване и учене във виртуална среда и виртуални класни стаи, за провеждане на обучение от разстояние в електронна среда и прилагане на хибридна и смесена форма на обучение (blended learning/1:1 модел) чрез анализ на съществуващите практики, евентуални нормативни промени, въвеждане на подходящи формати за обмен на опит между учители и училища и надграждане на капацитета им. Ще бъде осигурена и подкрепа на образователните институции и участниците в образователния процес (педагогически специалисти, ученици и родители) за дигитална трансформация на училищното образование чрез: повишаване на дигиталната компетентност и умения на педагогическите специалисти за прилагането (и създаването - за тези, които имат интерес) на дигитално и интерактивно образователно съдържание и дигитални инструменти (за управление на класната стая, за оценяване и др.) в учебния процес, както и за работа с и обработка на данни на ниво класна стая и училище с цел прецизиране на най-ефективните методи за резултатно обучение на учениците; занимания по интереси за ученици за надграждане на придобитата общообразователна подготовка в областта на дигиталните умения в съответния етап на образование, вкл. за постигнати на равнище в областта на дигиталните умения по Рамката за дигитални компетентности; обучение на родители за работа с електронни ресурси и уеб базирани платформи и приложения, насочени към повишаване на ангажираността им в обучението на децата им; провеждане на информационни кампании относно опасностите в интернет, вкл. дигиталните аспекти на финансовата грамотност и рисковете при използването на дигитални финансови инструменти и услуги, отрицателния ефект на фалшивите новини и развиване на умения за ползване на социалните мрежи и др. Предвидена е и подкрепа за осигуряване на цифрово приобщаване, в т.ч. обучение на ученици от маргинализирани групи, вкл. роми, за придобиване на умения за обучение от разстояние в електронна среда, осигуряване на технически средства за целите на обучението, като се надграждат мерките, реализирани по REACT-EU и др., както и мерки за повишаване на цифровата грамотност на учениците, учителите и родителите, както и за включване в образователния процес на деца от уязвими групи. Ще се надграждат и дейностите от Националния План за възстановяване и устойчивост по Програма „Изграждане на центрове за личностно

развитие на ученици и младежи в подкрепа на устойчивото възстановяване на общините“, свързани с подобряване на необходимите умения и компетентности на учениците и младите хора, насочени към повишаване на компютърната грамотност, на финансовата грамотност, на уменията по чужди езици, подходи за увеличаване на основните компетентности на младите хора. Подкрепата за квалификация на педагогически специалисти ще се осъществява след диагностика на нуждите на ниво училище, в които училищата очертават визия за промяна и напредък, и инвестициите ще се обвързват с конкретни показатели за подобряване на резултатите, мотивацията и постиженията на учениците. Дейностите ще насърчават партньорството между родителите и училищата, както и между институциите в системата на училищното образование и външни експертни организации.

Подкрепата по Програма „Образование“ ще бъде насочена и към разширяването на възможностите и капацитета на училищата и регионалните управления на образованието и на МОН за боравене с данни и формулиране на решения на база на анализи – от формулирането на нужните данни за целите на идентифициране на потребности и планиране на подходящи интервенции, през събиране на качествени и достоверни данни, към обработка и анализ, които позволяват целесъобразно насочване на човешкия и финансов ресурс в полза на ефективното образование и обучение на ниво училище, област и система. Предвижда се също и синхронизиране и консолидация на съществуващите вътрешни информационни системи и бази данни в системата на образованието, чрез въвеждане на специализирани софтуерни решение за интегриране, проследяване, анализ и оценяване на ключови данни и индикатори за развитието на образованието, които дават възможност за анализ на и формулиране на политики на база на данни и доказателства.

По Програма „Образование“ ще се надграждат и мерките, предвидени по програмата за създаване на Национална STEM среда по Националния план за възстановяване и устойчивост, с оглед повишаване дела на учениците, интересувачи се от практическо приложение на научни, изследователски и предприемачески умения в бизнес среда; ще се подкрепя практическата работа на ученици в лабораторна среда за натрупване на знания и умения, свързани с природни науки, включително математика и информатика работа в екип, аналитично и критично мислене, използване на научноизследователски методи и подходи, откриване и създаване на практически решения за решаване на проблеми, както и стимулиране на креативността, критичното, математическото и технологично мислене посредством експериментално, проектно, изследователско и предприемаческо обучение.

Планираните мерки в Програма „Образование“ допълват политиките на Министерството на образованието и науката за увеличаване броя на крайните електронни устройства в институциите от системата на предучилищното и училищното образование; осигуряване на свободен и защитен достъп до интернет на учениците в институциите от системата на предучилищното и училищното образование; обзавеждане на учебните кабинети със съвременно оборудване за работа с дигитално образователно съдържание и цялостна дигитализация на управлението на образователните институции, с фокус върху подкрепата за маргинализираните групи.

С оглед на очакваното въздействие и предвид кризата с COVID-19 е необходимо прилагането на системен подход в изпълнението на предвидените дейности, с оглед

осигуряване на равен достъп до обучение от разстояние в електронна среда и национално покритие на интервенциите.

Група дейности 3. Подкрепа за ученици с таланти, като

- Дейности за подготовка на ученици с таланти за участие в регионални кръгове на конкурси, олимпиади и състезания;
- Подпомагане на ученици с таланти за участие в национални кръгове на конкурси, олимпиади и състезания в областта на културата, спорта, STEAM и чуждите езици чрез предоставяне на стипендии и провеждане на тренировъчни лагери и летни академии.

Дейностите за ученици с таланти ще надградят модул „Осигуряване на обучение на талантили ученици за участие в ученическите олимпиади“ на Национална програма „Ученически олимпиади и състезания“, по който въз основа на броя на класираните ученици от съответно училище за участие в последен кръг на различни олимпиади и състезания се предоставят средства за подготовката им в съответната област през следващата година, а критерий за включване на училището е наличието ученици, класирани за националните кръгове на олимпиади, наличие на лауреати на национални олимпиади и/или медалисти от международните олимпиади и балканиади. Дейностите по Програма „Образование“ са насочени към подготовка на ученици от училища, разположени предимно в селски и градски сегрегирани райони, които не са представени или са недостатъчно представени в състезания и олимпиади. Целта на подкрепата по програмата е да насърчи учениците от такива училища да демонстрират таланти в областта на културата, спорта, STEAM и чуждите езици и да стимулира стремежа към постигане на по-високи резултати в обучението в училище, за разлика от подкрепата по Национална програма „Ученически олимпиади и състезания“, която е насочена към ученици с вече изявени таланти в различни области. Чрез обучението в STEAM ще се насърчава критичното и аналитично мислене, дигиталната креативност, развиването на социални и екипни умения, но ще се увеличи броят на учениците, интересувани се от университетски специалности и работни места в технологичните индустрии, на учениците-изследователи и учениците, създаващи дигитално съдържание. Това ще окаже положително въздействие по отношение на развитието на техните интереси и дарби.

Група дейности 4. Подкрепа за създаване и прилагане на култура за иновации, иновативни детски градини и училища, в т.ч.:

- Разработване и прилагане на иновативни учебни пакети, иновативни инструменти и модели в организацията и съдържанието на обучението в детските градини и училищата, вкл. иновативни методики за оценяване на и подобряване на образователните резултати на децата и учениците;
- Обучение на педагогическите специалисти за прилагане на образователни иновации в предучилищното и училищното образование, занимания по интереси на ученици в областта на STEAM и за надграждане на знанията и уменията,

насочени към прехода към зелена икономика и допълнителни занимания на деца за разумното и устойчиво ползване на енергията, иновативни методи на преподаване и учене, иновативни модели за оценка на образователните резултати и въвличане на иновативна учебна среда в учебния процес;

- Създаване на мрежи за промяна на образователната среда и насърчаване споделянето на ресурси между детските градини и между училищата;
- Създаване и прилагане на пакет от методи и инструменти за проследяване, анализ и оценка и мултиплициране на добрите иновационни практики, вкл. създаване на мрежи за споделяне на опит между образователните институции и развиване на капацитета им да правят самооценка и да боравят с данни, за да подобряват практиките си;
- Целеви обучения, насочени към създаване на образователни нововъведения и основаващи се на съвременни методики като „дизайн мислене“, „световно кафене“ и др., вкл. с участието на родители, деца и ученици за насърчаване на управленското и образователното предприемачество и иновации в предучилищното и училищното образование

Предвижда се дейностите да надградят Национална програма „Иновации в действие“, която подкрепя политиката за изграждане на иновативна образователна среда, която е свързана със създаване на условия и подкрепа за развиване култура за създаване и прилагане на иновации във всички сфери на училищния живот във всички детски градини и училища, вкл. и създаването на професионални общности в училищата и между училищата, в които учители от различни области на знанието обединяват усилия и време за постигане на общи цели и мултиплициране на добрите иновационни практики. Дейностите по Програма „Образование“ се фокусират върху прилагането, оценката и мултиплицирането на иновативни методи на учене, вкл. иновативна и гъвкава организация на учебния процес, адаптиране на нови форми на лидерство и колаборация, вкл. с представители на местната среда (вкл. ментори и доброволци от бизнеса, администрацията, неправителствените организации, висшите училища и др.), проектно-базирано обучение, иновационни и креативни лагери, игровизация, учене чрез правене, обърната класна стая, смесено обучение, въвличане на експерти и доброволци в учебния процес, менторство и коучинг за реализация на практически ориентирани и бизнес проекти, уикенд и летни класове за ученици от гимназиален етап, насочени към развитие на специфични техни умения, академични консултации, достъп до учебни ресурси и семинари за ученици във висши училища (pre collage), преподаване и оценяване в детските градини и училищата с оглед постигане на по-добри образователни резултати на децата и учениците, подобряване на мотивацията им за учене, развитие на креативно мислене, емоционална интелигентност и различни компетентности, вкл. чрез прилагане на иновации в извънучилищни пространства като например „зелени класни стаи“; чрез въвеждане на проектно-базирано обучение на ученици; чрез създаване на учебни и стартъп компании и ученически научно-изследователски общности съвместно с представители на бизнеса, науката и технологиите. Предвижда се подкрепа за занимания по интереси на ученици в областта на STEAM и за надграждане на знанията и уменията, насочени към прехода към зелената икономика, и допълнителни занимания на деца за разумното и устойчиво ползване на енергията, както и за създаване на енергийни екипи

в училища и детски градини, които да поемат грижата за промяна на поведението в цялото училище за разумното и устойчиво ползване на енергията и съществено намаляване на въглеродния отпечатък на образователните институции. Ще се насърчава споделянето на ресурси между детските градини и между училищата за постигане на системен ефект от предоставеното по програмата финансиране, както и управленското и образователното предприемачество и иновации в предучилищното и училищното образование чрез целеви обучения и тренинги, насочени към създаването на образователни нововъведения и основаващи се на съвременни методики като „дизайн мислене“, „световно кафене“ и др., вкл. с участието на родители, деца и ученици.

Група дейности 5. Дейности в подкрепа на обновяване и осигуряване качество на работната сила в образованието чрез утвърждаването на алтернативен достъп към учителската професия, и чрез подкрепа за новопостъпващите учители и директори на образователни институции, в т.ч.:

- Иновативни пътеки за достъп на висококвалифицирани специалисти до учителската професия, вкл. мерки за преодоляване на административните бариери, възпрепятстващи достъпа им, с оглед преодоляване липсата на кадри по определени учебни предмети и населени места;
- Алтернативни мерки за повишаване на интереса на специалисти от различни области към преподавателската дейност в училище;
- Реализиране на подходи за подкрепа и задържане на новопостъпващите учители в системата предучилищното и училищното образование чрез развиване капацитета на директорите, в т.ч. на новоназначени такива, създаване и реализиране на програми за наставничество на новите учители и мрежи за обмен на опит между образователните институции.

Дейностите ще надградят резултатите от Национална програма „Мотивирани учители“, която функционира от 2019 г. насам и благодарение на която около 150 души вече са поели своя път към класните стаи, както и проект „Нов път за нови таланти в преподаването“ (NEWTT), финансиран по Ключова цел 3 (Подкрепа за иновативни политики в сферата на образованието) на Еразъм+. Между 2016 и 2019 г. проектът е привлякъл успешни висшисти, завършващи студенти и професионалисти от различни сфери, с разнообразен академичен и професионален опит, които не биха постъпили в учителската професия чрез традиционни начини за обучение на учители. Основните мотиви за влизане в професията на участниците в иновативната обучителна програма са желанието за работа с деца и младежи и чувството за социална отговорност. След края на двугодишната програма, която включва теоретична подготовка и преподаване в училище, участниците в иновативната пътека за достъп до училище в България притежават повече педагогически знания отколкото традиционно обучените учители от контролната група. Училищата са посрещнали добре новите учители. В тяхно лице са разпознали ценна подкрепа в справянето с нарастващите предизвикателства в класните стаи и в общностите, в които работят. Иновативна пътека за достъп до професията успешно е помогнала на училищата да посрещнат нуждите си в непривилегированите общности, в които работят, като им е дал достъп до компетентни и ангажирани учители

с набор от познания. Необходимо е да се предприемат стъпки за преодоляване на административните бариери, които възпрепятстват достъпа на високомотивирани кадри, подбрани по конкурентна процедура за участие в инициативи, насочени към преодоляване на липсата на кадри по определени учебни предмети и населени места, до учителската професия.

Предвидените в Програма „Образование“ мерки за достъп на висококвалифицирани специалисти до учителската професия допълват дейностите по Национални програми „Мотивирани учители“ и „Бизнесът преподава“. Фокусът на дейностите по Програма „Образование“ е насочен към повишаване на интереса на специалисти от различни области към преподавателската дейност в училищата. Алтернативните мерки за достъп по програмата ще позволят на тези специалисти да работят едновременно като учители и да упражняват професията си, от една страна, и ще улеснят въвеждането на интердисциплинарни и мултидисциплинарни подходи в преподаването на учениците, от друга страна. За разлика от предвидената подкрепа по Програма „Образование“, Национална програма „Мотивирани учители“ финансира таксите за обучение във висши училища за придобиване на професионална квалификация „учител“ или „учител по.....“, а Национална програма „Бизнесът преподава“ е насочена към включване на представители на бизнеса в учебния процес под формата на семинари за ученици, но с ограничен обхват – в рамките на 6 учебни часа до 2 пъти в учебната година.

Ограничени съпътстващи инвестиции в подобряване на учебната среда ще бъдат допустими по СЦ по чл. 4, пар. 1, буква д), при условие че закупуването на обзавеждане и оборудване е необходимо за постигане на целта на операцията, или тези вещи са напълно амортизирани по време на операцията, или закупуването им е най-икономичният вариант.

Мерките за повишаване на знанията и създаване на умения за преход към зелена икономика са включени в ПО като хоризонтален елемент. Планираните дейности за ученици, педагогически специалисти и родители ще допринесат за:

За учениците - повишаване на мотивацията на учениците за изучаване на природните процеси и явления в тяхното единство и многообразие; за създаване на научно разбиране за промените в света; за придобиване на практически умения за измерване, организиране на изследвания и вземане на решения; за изграждане на компетенции за решаване на реални проблеми, породени от изменението на климата и идентифициране на необходимите мерки за решаването им;

За учителите – подобряване на уменията на учителите за преподаване на конкретни теми, свързани с прехода към зелена икономика, за въвеждане на нови методи на преподаване със специален фокус върху изменението на климата и преход към зелена икономика;

За родителите – повишаване на доверието на родителите в образователните институции като място за придобиване на съвременни знания, свързани с изменението на климата и за придобиване на компетенции за решаване на актуални проблеми в посока изпълнение на целите за преход към зелена икономика.

Хоризонталните мерки за приобщаване на маргинализираните групи, вкл. ромите, ще бъдат реализирани чрез прилагане на вече разработените по ОПНОИР инструментариуми:

- за ранно идентифициране на ученици с различни пропуски и затруднения при усвояване на учебното съдържание и за прилагане на диференциран подход при определяне на потребностите на учениците от маргинализираните групи от индивидуална подкрепа, както и да подпомогне учителите при планиране на теми, методи и подходи и при подбора на конкретните образователни материали, с които да работят с учениците в риск от преждевременно напускане на образователната система

и

- за оценка на владенето на български език, чрез който се идентифицират децата, които не владеят или слабо владеят български език.

Основни целеви групи

Децата, ученици и родители, в т.ч. от уязвими и от маргинализирани групи, вкл. роми, педагогически специалисти и непедagogически персонал, вкл. образователни медиатори.

Участници в образователния процес, МОН и второстепенните му разпоредители с бюджет, МК, ММС, институциите в системата на предучилищното и училищното образование, в т.ч. частни детски градини и училища, когато е приложимо, обществени съвети в образователни институции, общини, неправителствени организации с доказан опит и експертиза в сферата, висши училища и научни организации.

2.1.3. Наименование на приоритета

ПРИОРИТЕТ 3 – ВРЪЗКА НА ОБРАЗОВАНИЕТО С ПАЗАРА НА ТРУДА

2.1.3.1. Специфична цел по чл. 4, пар. 1, буква д)

СЦ по чл. 4, пар. 1, буква д) - Подобряване на качеството, приобщаващия характер, ефективността и съответствието на системите за образование и обучение с нуждите на пазара на труда, включително чрез валидиране на неформалното и самостоятелното учене, така че да допринасят за придобиването на ключови компетентности, в т.ч. предприемачески и цифрови умения, също и чрез насърчаване на въвеждането на дуални системи на обучение и чиракуване

2.1.3.1.1. Интервенции по линия на фондовете

Професионално образование и обучение

Връзката на образованието с пазара на труда ще се подкрепя в рамките на Приоритет 3 на Програма „Образование“ 2021-2027 г. Постигнатото до момента развитие трябва да продължи да се надгражда, като се осигури дълготрайна устойчивост на системата в отговор на предизвикателствата на настоящето и бъдещето. В този приоритет ще се адресират предизвикателствата пред професионалното образование и

обучение и висшето образование, като се подобри пригодността на заетост на завършващите средно образование с професионална подготовка и на завършилите в системата на висшето образование. Предвидените дейности по Приоритет 3 са в изпълнение на Специфична цел по чл. 4, пар. 1, буква д) и Специфична цел по чл. 4, пар. 1, буква ж) от Регламента за ЕСФ+.

Във връзка с продължаване на реформите в професионалното образование и обучение (ПОО) се предвижда провеждане на мащабна реформа в системата на ПОО, които са организирани в четири групи дейности и ще реализират интервенции в три нива: системно ниво, училищно ниво и специфична подкрепа за целевите групи в ПОО. В гимназиалния етап на средното образование предвидените мерки за подкрепа на професионалното образование и обучение в приоритет 3 обхващат професионалната подготовка на ученици, свързана с придобиването на умения и компетентности за професионална квалификация по определена професия и специалност, докато подкрепата за учебни програми, цифрово съдържание, обучения на педагогически специалисти от общообразователната подготовка в ПОО ще се осъществява по Приоритет 2 на ПО.

С цел модернизиране на системата на ПОО и обвързването на ПОО с потребностите на икономиката се подкрепя:

Група дейности 1. „Адаптиране на ПОО спрямо динамиката на пазара на труда“

- Разработване и прилагане на нов Списък на професиите за професионално образование и обучение (СППОО), ДОС, учебни планове и програми, национални изпитни програми вкл. междусекторни програми по определени сектори, и др., чрез въвеждане на секторен подход и използване на секторни формати (Секторни съвети на уменията) за съвместна работа между училища и други доставчици на ПОО, бизнеса и други институции.
- Разработване и въвеждане на пред-професионално обучение, гъвкави пътеки, микро-квалификации и кредити в ПОО с цел мобилност и проходимост между професии и сектори и между образователни нива;
- Разработване и въвеждане на компетентностни профили на учители и преподаватели по професионална подготовка и обучението им по специфични за професията умения;
- Съвместно разработване и въвеждане на образователни материали по професионална подготовка за важни за икономиката на региона и пазара на труда сектори с иновативно цифрово и интерактивно учебно съдържание, използване на изкуствен интелект, виртуална реалност и смесено обучение (blended learning).

В рамките на група дейности 1 „Адаптиране на ПОО спрямо динамиката на пазара на труда“ се предвижда да се проведе последователна реформа в системата на ПОО. В тази връзка се предлага изцяло нов инструмент в българския контекст - секторни съвети за умения (ССУ), който се ръководи от принципа на инициативата от заинтересованите страни. Основната цел на този инструмент е да подкрепи стартирането на промени, които ще оказват влияние върху сближаването на търсенето и предлагането на умения и професии на пазара на труда, и да предостави основа за адаптиране и реакция на ПОО

спрямо тези промени. По този начин ще се постигне по-адекватно предлагане на умения и намаляване на загубите на работни места в резултат от реструктуриране на даден сектор, внедряване на технологии или възникване на кризи. ССУ ще формират партньорства, които ще осигуряват непрекъснат диалог между различните заинтересовани страни. Като цяло, тяхната роля може да бъде обобщена както следва:

- Събиране, анализ и систематизиране на информация за нужните умения в съответния сектор.
- По-активно ангажиране на заинтересовани страни от социалните партньори, (работодателски организации, организации на работниците и служителите от даден сектор), бизнеса и неправителствения сектор в ПОО за съвместно развиване, валидиране, сертифициране и използване на умения, както и популяризирането на ползите от ПОО.
- Подкрепа за съвместно развиване на квалификациите и разработване на програми и модели за учене и преподаване, които отговарят на потребностите от умения в съответния сектор.

На първо място ще бъдат идентифицирани и избрани потенциалните сектори за пилотните ССУ в диалог със заинтересованите страни. ССУ ще проследяват развитието в съответния сектор, за да оценяват по-добре неговите потребности и представяне в настоящия момент и в бъдеще. Като ключов двигател при реформирането на ПОО, ССУ трябва да бъдат изградени на приобщаващ принцип (т.е. да представляват, доколкото е възможно, микро, малки, средни и големи предприятия на територията на цялата страна). В допълнение към подпомагане на процеса на развиване и актуализиране на квалификациите, ССУ ще имат решаваща роля в модернизирането на ПОО (включително дуалната система на обучение), насърчаване на включването в ПОО и мониторинг на качеството и приложимостта на развиваните умения. Отделните ССУ нито „се припокриват“, нито „изземат“ функциите на някой от съществуващите органи в системата на ПОО – като напълно нов инструмент, те надграждат съществуващата система.

Във връзка с модернизиране на системата на ПОО, в рамките на Програма „Образование“ се предвижда с участието на ССУ да се актуализира Списъкът от професии за професионално образование и обучение (СППОО), както и държавните образователни стандарти за професионална квалификация, респективно ще се модернизират учебните планове и програми по определени сектори, които ще включват гъвкави и модулни програми и ще се подготвят учителите в партньорство с бизнеса да преподават в тези програми, за определяне на постигнатите резултати от ученето, ще се разработят и изпитни програми по определени сектори и съответстващите им професионални направления. Дейността за разработване и въвеждане на пред-професионално обучение, микро-квалификации и кредити в ПОО с цел мобилност и проходимост между професии и сектори и между образователни нива, е насочена към учениците. В пред-професионално обучение ученици от първи гимназиален етап, ще се включат в дейности за придобиване на конкретни умения, например зелени, цифрови или технически умения, които да ги ориентират към професионално обучение във втори гимназиален етап. Модулни учебни планове и програми по професии и микро-квалификации, отчитащи реалните нужди на пазара на труда и социално-икономическите проблеми, се предвижда да подпомагат въвеждане на кредитна система в ПОО и отчитането на единици резултати от ученето, в контекста на европейската

система за трансфер на кредити в професионалното образование и обучение (ECVET), Налице са предпоставки за въвеждането на ECVET в България, предвид това, че ДОС са структурирани въз основа на резултатите от ученето. В тази връзка, следва да се определи тежест в точки на резултатите от ученето и тези точки да се присъждат като кредити, след полагане на изпит или валидиране на степен на постигане на съответните резултати от ученето. С въвеждане на кредити в професионалното образование и обучение, в контекста на ECVET, се цели улесняването на признаването и валидирането на придобитите знания и умения, предоставя се възможност за хоризонтална и вертикална проходимост в системата на квалификациите, като част от модернизирание на професионалното образование.

Дейността за разработване и въвеждане на гъвкави пътеки е във връзка с високия дял на преждевременно напусналите училище в системата на ПОО, като ще се реализират действия за предотвратяване на отпадането от училище предимно чрез задържане на интереса на учениците в учебния процес и преодоляването на пропуските в обучението. За преодоляване на риска от отпадане от училище на учениците, включително и от маргинализираните групи, като ромите, ще се прилагат гъвкави пътеки за повторно включване в професионално образование или обучение, съвместно с работодателите, както и включване в краткосрочни обучения и мостови програми, с цел компенсиране на езиковите, когнитивните и образователните пропуски. В тясно сътрудничество със семействата, включително и на ромските ученици, със специален акцент върху момичетата от ромски произход, ще се насърчава продължаване на образованието до успешното завършване на средно образование и придобиване на професионална квалификация. Успешното завършване на средно образование и/или придобиването на професионални умения и квалификация на тези ученици в системата на ПОО зависи от осигуряване на допълнителна подкрепа за насърчаване участието на непосещаващите училище деца, но връщането им в образователната система зависи до голяма степен от личната им мотивация и ангажираност за придобиване на професия и увереност в успешната им реализация на пазара на труда.

За повишаване на уменията и компетентностите на педагогическите специалисти по определените сектори и професионални направление от СППОО, се предвижда разработване и прилагане на компетентностни профили при прилагане на секторния подход в сътрудничество с бизнеса и други институции. Предвижда се учителите и преподавателите по професионална подготовка в училищното ПОО да бъдат обучени да преподават по новите учебни програми и да придобият определените компетентности за преподаване в компетентностния профил за определените сектори;

Разработване на дигитални образователни материали, свързани с общообразователната подготовка на учениците от ПОО, е предвидено по Приоритет 2 на Програма „Образование“. В рамките на Приоритет 3 предвидената дейност за разработване на дигитални образователни материали допълва предвиденото по Приоритет 2, но е изцяло насочена към професионалната подготовка за учениците в професионалните училища. В тази връзка в настоящия приоритет се предвижда съвместно разработване, използване и споделяне на дигитални образователни материали по професионална подготовка с цифрово и интерактивно учебно съдържание, отворени образователни ресурси; виртуална реалност, електронно обучение, смесено обучение (blended learning) за формиране на грамотност и култура за работа с цифрови учебни ресурси.

Група дейности 1 ще се допълва от дейностите за създаване и финансиране на тристранни секторни фондове за квалификация и преквалификация на работната сила в рамките ПРЧР чрез прилагане на актуализираните по ПО списък на професиите (СППОО), държавни образователни стандарти (ДОС) и др. при предоставяне на професионално обучение на заети лица, финансирани от посочените фондове.

Група дейности 2 „Подкрепа за развитие на умения за професиите на настоящето и бъдещето“:

- Подкрепа за участие на преподаватели по професионална подготовка от бизнеса, публичния и неправителствения сектор, науката и технологиите и на млади педагогически специалисти в провеждането на допълнителни занимания по професионална подготовка и осигуряване на менторски и въвеждащи модулни обучения за включването им в ПОО;
- Квалификация на педагогическите специалисти по професионална подготовка, чрез специализирани обучения за повишаване на дигиталните им и други умения, свързани с прехода към цифрова и зелена икономика, синия растеж, индустрия 5.0 и ИСИС;
- Подкрепа за подобряване на трансверсалните и ключовите компетентности по професионална подготовка на учениците, предприемачески умения и финансова грамотност на учениците с участието на работодатели, преодоляване на идентифицирани дефицити по общообразователни предмети;
- Дейности по кариерно и професионално ориентиране на ученици и провеждане на информационни кампании за повишаване привлекателността на ПОО и засилване на връзката ученици/родители-работодатели-училище-местна власт.
- Допълнителна професионална подготовка, чрез подкрепа за учебно- тренировъчни фирми и допълнителни практики в реална работна среда.

Преходът към дигитална и зелена икономика изисква придобиване на умения, свързани с професиите на бъдещето, обучение за повишаване на уменията и изграждане на достатъчно подготвени педагогически специалисти, които да предоставят съвременно образование за бъдеща заетост в един все по-дигитализиращ се и високотехнологичен пазар на труда. Подкрепата в рамките на група дейности 1 за модернизиране на професионалното образование, практическата подготовка и подобряване на професионалното образование, с цел подготовка на квалифицирана и устойчива работна сила, ще продължи в рамките на група дейности 2, която ще постави фокус върху подходяща професионална подготовка, чрез която завършилите ПОО да са подготвени за предизвикателствата, свързани с прехода към цифрова и зелена икономика. Освен при дейностите за учащите в ПОО за насърчаване на тяхната осведоменост и участие в създаването на зелено бъдеще, към тази тема ще бъде поставен фокус и при дейностите за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти в системата на професионалното образование. Менторски и въвеждащи модулни обучения ще бъдат организирани за привличане на преподаватели по професионална подготовка от бизнеса, публичния и неправителствения сектор, науката и технологиите, както и на млади

педагогически специалисти. Специализирани обучения за повишаване на дигиталните умения за обучения за създаване и използване на съвременни цифрови технологии, вкл. умения за интерактивни техники за преподаване, ще се провеждат за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти по професионална подготовка. С предвидените специализирани обучения, педагогическите специалисти ще придобият необходимата квалификация, която да им позволи да преподават новостите в професиите в които преподават, с оглед постигане на посочените резултати от ученето в държавните образователни стандарти за съответната професия и специалност/и, модернизирани в рамките на група дейности 1.

За подобряване на трансверсалните¹ и ключовите компетентности по професионална подготовка на учениците, както и за преодоляване на идентифицирани дефицити по общообразователни предмети се предвижда прилагане на иновативни образователни програми за развитието на практически умения, съобразени с нуждите на пазара на труда по професии, свързани с развиването на умения за работа и включване в пазара на труда, като работата в екип, откриване и създаване на практически решения на проблеми от реалния живот, включване в образователни програми по финансова грамотност, проактивна и предприемаческа нагласа и поведение, управление на личните финанси и др.

Повишаване привлекателността на ПОО се предвижда да се постигне, чрез организиране на информационни кампании сред родителите, работодателите и училищата в системата на ПОО, които да ги запознаят с възможностите за и професионалната реализация по ключови за икономическите сектори. В рамките на информационните кампании се предвижда организиране и провеждане на учебни борси и изложения, дни на отворените врати, дни на професиите и др. В допълнение ще се реализират дейности по кариерно и професионално ориентиране на ученици към приоритетни професии и специалности с прогнозиран бъдещ недостиг на пазара на труда. Тези дейности се очаква да допринесат за засилване на връзката ученици/родители-работодатели-училище-местна власт.

В продължение на реализирани добри практики ще продължи практическото обучение на учениците, включително от маргинализирани общности като ромите, чрез допълнителна професионална подготовка в образователните институции, чрез подкрепа за учебно-тренировъчни фирми и допълнителни практики в реална работна среда.

С изпълнението на проект „Ученически практики – Фаза 1“ по ОПНОИР в периода 2016-2018 г. е създадена основа за подобряване на връзките между ПОО и бизнеса като 78 училища в партньорство с над 250 предприятия са изпълнили дейности по проекта. Чрез дейностите по проекта са подобрени практическите умения на 8351 ученици, от които 2 477 по приоритетни за държавата професии, за работа в реална работна среда при подкрепата на над 2000 наставници от фирмите в тясна връзка с над 1 000 наблюдаващи учители от училищата, създадени са 1861 партньорства с предприятия. Отчетен е повишен интерес към определени области на професионалното образование,

---

¹ Терминът „трансверсални компетентности“ означава придобиване на ключови знания, умения и компетенции от различни сфери и практическото им приложение. Обучението е насочено към формиране на умения и компетенции чрез междупредметни връзки, а трансверсалните учебни часове са учебни часове, базирани на междупредметни връзки и насочени към формиране на ключови компетентности (напр. от информационен, социален, комуникативен и т. н характер)

както и увеличение на приема в професионалното образование по време на изпълнение на проекта. Резултатите показват необходимостта от продължаване на подкрепата за практическо обучение на учениците в реална работна среда.

Група дейности 3 „Подкрепа за Центровете за високи постижения в ПОО

- Разработване на училищни учебни планове и програми;
- Прилагане на иновативни методи на преподаване и учене: проектно-ориентирано обучение, междудисциплинарен подход, провеждане на стажове, практики, летни академии, инкубатори за предприемачи и др. за придобиване на високотехнологични умения;
- Дейности на ЦВП в партньорство с бизнеса, висши училища за продължаваща квалификация на учители и преподаватели, чрез провеждане на формати „бизнесът обучава“, майсторски класове с топ-преподаватели, както и бизнес и научни академии с изявени специалисти;
- Дейности на ниво ЦВП по идентифициране на потребностите и организиране на план-приема; прилагане на индикаторна рамка за качество и анкетни проучвания от механизма за проследяване на завършващите ученици, включени в дейности на Центъра;
- Подкрепа за насърчаване на партньорства/мрежи с висши училища, научни и изследователски организации и бизнеса, развиващи дейност в сходни области и професионални направления за ориентиране към НИРД на учениците и за засилване на връзката между ПОО, висшето образование и науката и бизнеса чрез участие в прояви, школи, съвместни проекти и др.;
- Дейности за информация и комуникация, провеждане на училищни и регионални състезания по професии, Седмица на професионалните умения и др.;
- Подкрепа за международно сътрудничество с други ЦВП в ПОО и техните мрежи, чрез ползване на платформи за онлайн учебно съдържание, съвместни обучителни програми или практики и др., осигуряване на синергия с „Еразъм+“, в т. ч. чрез допълваща подкрепа.

В основата на тази идея е превръщането на някои от съществуващите професионални гимназии в Центрове за високи постижения (centres of excellence). В рамките на Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ) се предвижда да се модернизират и оборудват до 24 гимназии за ПОО в съответствие с най-високите технологични изисквания, които да се превърнат в ядро на регионални/местни *образователни екосистеми*, повишаващи регионалната конкурентоспособност и работещи въз основа на партньорства между професионални училища, университети, компании, местни власти и други образователни институции. Мерките по НПВУ за модернизиране на училищната инфраструктура и оборудване на ЦВП ще бъдат успоредно допълнени с подкрепата по ЕСФ+, като в рамките на настоящия приоритет 3 по ПО центровете се предвижда да осигурят модерно и иновативно образование и обучение за професиите и уменията, необходими на местния/регионалния пазар на труда и да предложат възможности за кратък период на преход от училище към работа.

ЦВП ще осигури комплексна учебна среда за подготовка на кадри за развитието на приоритетните икономически сектори в регионите с фокус дигитализация и зелени технологии. Акцент ще бъде поставен на обвързаността с интелигентната специализация и на надграждането на традиционни отрасли (транспорт, селско стопанство, преработваща индустрия и др.) за дигитална и зелена трансформация и подпомагането на нововъзникващи производства – напр. „зелена енергия“, „роботика“, електромобили и др.

С реализиране на идеята за създаване на ЦВП ще се повиши качеството на предоставяното ПОО, като на първо място ще се разработят учебни планове и програми, на ниво училище, в съответствие с местните/регионалните потребности на икономиката. Предвижда се всеки Център да оказва методическа подкрепа за професионални училища², които осигуряват образователни и обучителни дейности по сходни професии и специалности. На хоризонтално ниво се предвижда въвеждане на принципа на работа на „триъгълника на знанието“ чрез сътрудничество с университети, изследователски институции и бизнес.

Участващите в дейности на ЦВП ученици се очаква да получат висококачествено професионално обучение, чрез прилагане на иновативни методи на преподаване и учене: проектно-ориентирано обучение, междудисциплинарен подход за придобиване на високо-технологични умения, чрез участие в предвидените стажове, практики и др. Стимулиране на предприемаческия потенциал на учениците в ЦВП ще се извършва, чрез провеждане на допълнителни учебни дейности на високо ниво на практическо обучение в сътрудничество с работодатели и университети, като летни академии, предприемачески инкубатори др. за проектиране и развиване на стартър компании, включително в областта на цифровия и зелен преход, предприемачество, в рамките на кръговата икономика, в отговор на съществуващите проблеми и предизвикателства в социално-икономическата среда на регионално, национално и глобално ниво. В ЦВП се предвижда предоставянето на професионалното развитие на учители и преподаватели от ПОО на високо ниво, чрез включването им в иновативни програми за обучение на учители, формат „бизнесът обучава“, с топ специалисти в определена професионална област от образователни институции (майсторски класове) и/или от индустрията (бизнес академии).

В подкрепа на местното и регионалното икономическо развитие, ЦВП в ПОО ще извършват дейности по идентифициране на потребностите на ниво ЦВП и организиране на план-приема съобразно спецификите на местния/регионалния пазар на труда и прилагане на механизма за проследяване на завършилите в ЦВП ученици, ще се прилага рамката от индикатори за осигуряване на качеството на ПОО на ниво училище/център (проект 586523-EPP-1-2017-BG-EPPKAZ-EQAVET-NPR „EQAVET“), както и провеждане на анкетни проучвания за проследяване на завършилите съответното училище ученици, мониторинг на ниво училище на механизмите за проследяване на завършилите ПОО (Проект: 609397-EPP-1-2019-1-BG-EPPKAZ-EQAVET-NRP). Механизмът за проследяване на завършилите е разработен така, че да позволява проследяване на прехода към висше образование и/или към пазара на труда. На ниво училище се осъществяват анкетни проучвания - една година след завършването и 5

---

² Професионални училища са професионални гимназии и училища с паралелки за професионална подготовка.

години след завършването. Тези инструменти ще се използват за обратна връзка за наблюдение на Центровете и качеството на учебните програми и предоставянето на съответствие с регионалните икономически потребности. Дейностите за идентифициране на потребностите и прилагане на механизъм за проследяване на завършващите ученици, включени в дейности на Центъра, ще се допълват от предвидените в ПРЧР инструменти и модели на секторно и фирмено ниво за стратегическа оценка на потребностите от работна сила.

ЦВП следва да установят връзката на ПОО с регионалните условия и секторните потребности от умения и квалификации за по-бърз преход към пазара на труда и свързването им на европейско ниво с други ЦВП от същия сектор за предлагане на иновативни решения на сходни предизвикателства, прилагане на добри практики и обмен на ресурси за адаптиране преподаването на умения към променящите се икономически и социални потребности. Подкрепата по ПО за ЦВП е насочена към насърчаване на партньорства/мрежи с висши училища, научни и изследователски организации и бизнеса, развиващи научноизследователски дейности в сходни области и професионални направления за засилване на връзката между ПОО, висшето образование, науката и бизнеса, като ще се организират различни прояви, школи, съвместни проекти и др., които да допринесат за ориентиране на учениците към НИРД. На трансгранично ниво ЦВП ще получат подкрепа по ПО за международно сътрудничество с други ЦВП в ПОО и техните мрежи, чрез ползване на платформи за онлайн учебно съдържание, съвместни обучителни програми или практики и др. В тази връзка ще се осигури и синергия с „Еразъм+“. Целта на подкрепа по програма „Еразъм+“ е да насърчи транснационалните платформи за сътрудничество, които трудно биха могли да бъдат създадени от отделни държави-членки при липсата на стимули, техническа подкрепа и възможности за взаимно обучение от ЕС³. В тази връзка подпомаганите ЦВП по ПО могат да поучат допълваща подкрепа при реализиране на общи инициативи с други ЦВП, създадени по програма „Еразъм+“, при съблюдаване допустимостта на извършваните дейности и разходи по двете програми и недопускане на двойно финансиране. На ниво проект ще бъде направена демаркация на специфичните дейности на ЦВП в ПОО и различните видове дейности в други съществуващи национални и европейски проекти и програми.

За привличане на всички заинтересовани страни към дейността на ЦВП ще се подпомагат дейностите за информация и комуникация, които предвиждат провеждане на училищни и регионални състезания по професии, Седмица на професионалните умения, дейности по „отворени врати“ в компаниите, седмици на професионално обучение и др.;

Изпълнението на дейностите за създаване на ЦВП е тясно свързано с целите, заложи в Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030) и ще доведе до увеличаване на дела на инвестициите за развитие и надграждане на умения, които създават нови и по-добри условия за образование и обучение. Със създаването на тези центрове, професионалните гимназии могат да се превърнат във високо-технологични обучителни центрове за съответните

---

³ Ръководството за програма „Еразъм+“ (версия 3 от 12.5.2021 г.), https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/documents/erasmus-programme-guide-2021_bg (с. 222.)

региони, създавайки условия за обвързване на ПОО с актуализираната ИСИС и трансфера на технологии и иновации. Включването и установяването на трайни взаимоотношения между центровете и бизнеса както на местно, така и на трансгранично ниво ще подобри развитието на „екосистемите от умения“ и ще допринесе за придобиване на висококачествени умения и компетенции, които отговарят на нуждите на икономиката.

В група дейности 4 „Развитие на дуалната система на обучение в ПОО“ се предвижда да се разшири обхвата на дуално образование, в т. ч.:

- Допълнителна професионална подготовка за учениците от първи гимназиален етап, информационни кампании, обучения на учители и наставници, кариерно ориентиране, пробно стажуване с фокус към цифрова, зелена икономика син растеж, индустрия 5.0 и ИСИС.

Подкрепата за развитието на дуалната система на обучение ще осигури допълнителна професионална подготовка за учениците от първи гимназиален етап, включително от маргинализирани общности, като ромите и възможност за преминаване от дневна в дуална форма за учениците от втори гимназиален етап. С осигуряване на допълнителна професионална подготовка за учениците се очаква да се засили интересът и мотивацията им за учене чрез работа и да се намалят причините за отпадането от училище. Предвижда се предоставяне на допълнителна подкрепа за ученици от първи гимназиален етап (VIII, IX и X клас) в дуална система на обучение посредством участия в „пробно стажуване“ в партниращи предприятия, с цел запознаване с реалните работни условия в предприятията за мотивиране и предоставяне на възможност за избор на работодател за обучение чрез работа. За учениците, които се обучават в X-ти клас на първи гимназиален етап се предвижда провеждане на допълнителни занимания по професионална подготовка. Часовете за „пробното стажуване“ или за допълнителна професионална подготовка са извън учебните часове от учебния план, т.е. са допълнителни. Предварителното опознаване между ученици и работодатели ще допринесе за по-пряко участие на бизнеса в процеса на подготовката на бъдещите специалисти, които да отговарят на изискванията на пазара на труда с оглед на бъдещата им реализация.

В продължение на придобития опит ще продължи провеждането на информационни кампании и кампании за осведоменост на работодателите, родителите и учениците, обучения на учители и наставници, подкрепа, в т.ч. методическа за наставници, подготовка на учебно съдържание, адекватно на актуалните и перспективни потребности на пазара на труда, кариерно ориентиране и др. При подкрепата за дейностите за дуалната система на обучение, ще бъде поставен фокус върху провеждане на дуалното обучение в сектори, свързани с прехода към цифровизация, въглеродно-неутрална икономика, както и свързани с модернизация и повишаване на конкурентоспособността на икономиката.

С предвидените дейности ще се надгради и доразвие подкрепата за разширяване на дуалната система на обучение, започнала през 2020 г. с изпълнението на проект по ОПНОИР „Подкрепа за дуалната система на обучение“, който се предвижда да приключи през 2023 г. Една от целите на подкрепата за дуалната система е свързана с подобряване на връзката "ученик - училище - родител - работодател" и популяризиране на дуалната система на обучение. Включването на повече работодатели изисква дейностите да се

прилагат поне на ниво район на планиране за отразяване на конкретните нужди на местната икономика. Това обуславя необходимостта от изпълнение на дейностите чрез подхода ИТИ. Местната икономика в по-малките населени места е доминирана от микро и малък бизнес, и участието на работодателите в предоставянето на практическо обучение и на дуални форми на обучение е сериозно предизвикателство, което се предвижда да получи допълнителна подкрепа. Предвижда се да се реализират целенасочени усилия, за да се осигури достъп на учениците, включително и от маргинализирани групи, като ромите в системата на ПОО от малките населени места, до практическо обучение на качествени работни места.

Прилагат се последователни политики за развитие на дуалното обучение като инструмент за осигуряване на съответствие между образованието и нуждите на пазара на труда. В продължение по Приоритет 3 на Програмата се предвижда да се приложи дуалната система на обучение и във Висшето образование.

С реализирането на група дейности 3 „Създаване на Центрове за високи постижения в ПОО“ и група дейности 4 „Развитие на дуалната система на обучение в ПОО“ се цели предоставянето на целенасочена подкрепа за мотивиране на повече ученици към избор на професионално образование.

Висше образование

Мерките за подкрепа на висшето образование по специфичната цел са съобразени с водещите документи в областта на висшето образование на ЕС и Болонския процес, като същевременно ще допринесат и за изпълнението на дейностите, заложи в Оперативния план за изпълнение на Стратегията за развитие на висшето образование в Република България 2021-2030 година.

Одобреният с Решение № 636 от 27 август 2021 г. на Министерски съвет проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за висшето образование е съобразен с приетата от Народното събрание Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 - 2030 година. Законопроектът предлага основно две групи изменения и допълнения, свързани, първо, с осъществяването на съвместно обучение на студенти от две или повече български висши училища и, второ, с подготовката на докторанти в изпълнение на финансирани научноизследователски проекти.

С цел повишаване качеството и ефективността на висшето образование *се насърчава сътрудничеството между висшите училища в страната чрез създаването на съвместни мултидисциплинарни специалности, стимулира се споделеното ползване на материални и академични ресурси, обединяването на капацитети, за да се отговори на потребностите на икономиката и обществото.* Законопроектът урежда и конкретизира условията и реда, при които се сключват споразумения между висшите училища и се извършва съвместното обучение. Специалностите са от нерегулирани професии от професионални направления, за които всяко от висшите училища – партньори, има акредитация, съответстваща на частта от съвместното обучение. Студентите се приемат в рамките на утвърдения с решение на Министерския съвет прием за професионалното направление на координиращото висше училище. Учебната документация е изготвена, съгласувана и утвърдена от партниращите си висши училища,

предоставя се възможност за издаване на съвместни дипломи. Условието на прием, периодите на обучение в отделните институции, разпределението на средствата за издръжка на обучението, издаването на дипломите и др. се уточняват в споразумение, чието задължително съдържание е посочено в законопроекта.

Група дейности 5. Въвеждане на форми на дуално обучение в приложими специалности във висшето образование, в т.ч.:

- Създаване на условия за въвеждане на дуално обучение във ВО, отчитайки международния опит, нагласите на бизнеса и ВУ ; чрез подготовка на нормативни документи, методики, ръководства, учебни материали, образци на споразумения между висши училища, работодатели и обучаеми за въвеждане на дуално обучение с участието на социалните партньори;
- Пилотно въвеждане на дуалното обучение във ВО и на други форми за съвместно обучение (инкубатори, пре-акселератори, менторски програми, иновационни лагери, летни школи, кариерни събития и др.) в пилотни области като например технически, компютърни, инженерни, транспортни науки, в т.ч. с участието на работодатели. Обучения за преподаватели и наставници.

През 2019 г. завърши изпълнението на проект EDU-LAB, финансиран от ЕС (по Програмата за трансгранично сътрудничество „Дунав“). Дейностите бяха насочени към подобряване на професионалните възможности на младите хора в региона на Дунав. Основната цел на проекта е развитието на капацитета и разработването на нов подход в образованието с помощта на дуална форма на обучение. EDU-LAB обединява партньори от сектора на висшето образование, бизнес организации и национални публични органи от различни държави в Дунавския регион. С предвидените дейности в програмата за въвеждане на дуалното обучение ще бъдат надградени и разширени дейностите по проекта с фокус върху концепцията за споделяне на ресурси между висшите училища. Основната цел на подкрепата по Програма „Образование“ е пилотно въвеждане на дуално обучение в професионални направления и специалности на висшите училища, за които този модел на обучение е приложим и ще подпомогне процеса на подобряване на връзката с пазара на труда, като например в технически, компютърни, инженерни, транспортни науки. Съпътстващите мерки са насочени към систематизиране и актуализиране на резултатите от изследвания на международен опит в рамките на ЕС, осигуряване на актуални данни за нагласите на бизнеса и ВУ в страната за въвеждане на дуална форма за обучение във ВО, подготовка на нормативни документи и на методики, ръководства, учебни материали, образци на споразумения между висши училища, работодатели и обучаеми за провеждане на дуално обучение във висшето образование с участието на социалните партньори с оглед осигуряване на съответствие с динамиката на пазара на труда и общественото развитие. Предвидените мерки, в тяхната цялост, представляват ефективен инструмент за засилване на сътрудничеството между висшите училища, бизнеса, професионалните организации и държавата в процеса на постигане на баланс между търсенето и предлагането на пазара на труда.

Във връзка с условието да бъде предоставен равен достъп до дуално обучение на всички студенти, които се обучават в професионални направления и специалности на

висшите училища, за които този модел на обучение е приложим, предвидените дейности по Програма „Образование“ ще се изпълняват чрез системен подход.

Група дейности 6. Професионално ориентиране на студентите чрез практики и развитие на предприемачески умения, в т.ч.:

- Разработване и внедряване на система за проследяване на дипломираните висшисти, подкрепа на клубовете на завършилите, създаване на платформа за обмен на опит и подкрепа;
- Обучение на преподаватели във ВУ за повишаване на проектната компетентност за работа в европейски и други проекти и мрежи, вкл. в мултикултурна и многоезикова среда; за създаване на условия и въвеждане на образователни програми за насърчаване на предприемачеството и уменията за работа на студентите, чрез организиране на интер-, между- и трансдисциплинарни студентски екипи в партньорство между университетите, бизнеса и неправителствения сектор;
- Обучение на студенти за формиране на предприемачески нагласи, умения и компетентност, в т.ч. финансова грамотност и лични финанси, планиране и управление на проекти, разбиране за икономиката, зелени технологии, енергийна ефективност и околна среда, качество на живот, биоикономика и здраве, нови технологии и индустрии и др.;
- Насърчаване на образователното предприемачество и иновациите във ВУ, стимулиране на социално ангажираните дейности на студентите и преподавателите в рамките на региона чрез създаване на клубове за социално предприемачество и иновации, разработване на програми за подпомагане на стартап компании на студенти и подкрепа за стартиране на собствен бизнес или друг вид предприемаческа дейност от страна на студенти, докторанти и преподаватели във висшите училища, актуализиране на учебните програми с оглед развиване на умения за образователно/социално предприемачество и др.;
- Провеждане на допълнителни студентски практики във ВУ, научни организации и работодатели, на база оценка на кариерното ориентиране на студентите.

При дейностите за подкрепа на практическото обучение на студентите ще бъде поставен фокус към повишаване на знанията и създаване на умения за преход към зелена икономика.

През 2019 г. приключи изпълнението на проект „Студентски практики – Фаза 1“ по ОПНОИР, по който бяха осигурени практически обучения на над 46 хил. студенти в реална работна среда. В хода на практическото обучение на студентите, академичните наставници получиха обратна връзка от работодателите до каква степен академичната подготовка на студентите съответства на потребностите на пазара на труда и в кои аспекти е необходимо подобрение.

Отчитайки позитивното влияние на проекта и в подкрепа усилията на МОН, насочени към подобряване качеството на висшето образование и към създаване на устойчива връзка с пазара на труда, в началото на 2020 г. започна изпълнението на проект „Студентски практики - 2“, като се очаква в практическо обучение да бъдат включени общо 44 хил. студенти. Предвидено е приоритетно включване в практическо обучение чрез определяне на квоти за студенти, обучаващи се в областите на висше образование

„Педагогически науки“, „Природни науки“, „Математика и информатика“ и „Технически науки“.

Един от значителните ефекти от тези проекти, е че се постига по-добро кариерно ориентиране на студентите и по-информиран подбор на кадри от страна на работодателите, което обосновава и необходимостта да се продължи в същата посока.

Подкрепата по Програма „Образование“ е насочена към осигуряване на динамично съответствие между търсенето и предлагането на пазара на труда. Предвидените мерки за практическо обучение на студенти ще бъдат допълнени с мерки за насърчаване на образователното предприемачество и иновациите във ВУ чрез създаване на клубове за социално предприемачество и иновации, разработване на програми за подпомагане на стартап компании на студенти и подкрепа за стартиране на собствен бизнес или друг вид предприемаческа дейност от страна на студенти, докторанти и преподаватели във висшите училища, актуализиране на учебните програми с оглед развиване на умения за образователно/социално предприемачество и др. стимулиране на социално ангажираните дейности на студентите и преподавателите в рамките на региона, в т.ч. повишаване на проектната компетентност на преподавателите във ВУ за работа в европейски и други проекти и мрежи, вкл. в мултикултурна и многоезикова среда; за създаване на условия и въвеждане на образователни програми за насърчаване на предприемачеството и уменията за работа на студентите, чрез организиране на интер-, между- и трансдисциплинарни студентски екипи в партньорство между университетите, бизнеса и неправителствения сектор, които се основават на концепциите за споделено създаване на иновации (open innovation creation, co-creation), като ключов фактор за осигуряване на заетост и създаване на работни места (job creation) и насърчаване на социално-икономическото развитие. Предвижда се поставянето на фокус върху обучение по финансова грамотност като част от предприемаческата компетентност и създаване на условия за достъп на студенти и преподаватели от икономически и неикономически специалности до образователни продукти и съдържание за управление на личните финанси като фактор за подобряване на качеството на живот, вкл. обучение на академични преподаватели за преподаване на съдържание по финансова грамотност. Обучението в предприемачески умения на студентите ще бъде насочено и към предизвикателства като зелени технологии, енергийна ефективност и околна среда, качество на живот, биоикономика и здраве, нови технологии и индустрии, с оглед осигуряване на необходимата подготовка на студентите и за създаване на нови работни места и бъдещи професии и пазари, особено в по-слабо развитите региони.

В резултат на предварителната оценка за прилагане на финансови инструменти по Програма „Образование“, е идентифицирана дейност за Подкрепа за стартиране на собствен бизнес или друг вид предприемаческа дейност от страна на студенти и докторанти с участието на преподаватели във висшите училища, с цел самонаемане и бърз и фокусиран преход от висше образование към заетост. Основната цел е да се насърчат потенциалните целеви групи да инвестират в предприемачески умения, чрез по-лесен достъп до финансови ресурси, при по-изгодни условия и чрез допълнително стимулиране чрез използване на финансови инструменти изцяло със средства от програмата. Изследваният опит в прилагането на ФИ в областта на образованието на ниво ЕС, както и характера на видовете действия към, които е насочен финансовият инструмент, дават основание в него да се включат дялови финансови продукти под формата на капиталови и квази-капиталови инвестиции и дългови финансови продукти

под формата на заеми и гаранции. Извършените анализи за области и ресурси за прилагане на финансовия инструмент по ПО 2021-2027 включват разпределяне на финансов ресурс в размер на общо 16 760 598 евро, от които 13 305 611 евро финансиране от ЕС. Такъв вид подкрепа ще се прилага за първи път в рамките на ПО 2021-2027 и е подходящо да се предприеме разумен подход при планиране на средствата.

По Програма „Образование“ ще бъде допустимо провеждането единствено на допълнително практическо обучение на студенти, което не дублира или замества задължителното по учебен план практическо обучение, ако такова е предвидено.

Системата за проследяване на дипломираните висшисти ще съдържа качествени данни, извлечени на база проучвания сред дипломираните студенти, с което ще се надградят резултатите по проект „Поддържане и усъвършенстване на разработената рейтингова система на висшите училища – фаза 1“, финансиран по ОПНОИР, в рамките на който е разработена система за извършване на класация на професионалните направления във висшите училища в България, отчитайки набор от индикатори, информацията за които се предоставя от висшите училища, както и ще има допълващ характер към предвидените системи за управление и контрол във висшите училища в Програма „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация.

Целта на дейността за разработване и внедряване на система за проследяване на дипломираните висшисти е да осигури необходимата структура на национално ниво като допълни, но не дублира постигнатото по пилотната фаза на проекта на ЕК за създаване на Европейската мрежа за проследяване на дипломираните студенти. България се подготвя да участва в предстоящото изграждане на мрежата, като изпълнението на посочената дейност по ПО е предпоставка за пълноценното участие на страната, както и за качествено внедряване на резултатите от проекта на ЕК в националната система.

На база на опита от посочените проекти по ОПНОИР и във връзка с условието да бъде предоставен равен достъп до практическо обучение на всички студенти, предвидените дейности по Програма „Образование“ ще се изпълняват чрез системен подход.

Група дейности 7. Утвърждаване на компетентностния подход по важни за икономиката на региона и пазара на труда професионални направления, в партньорство с бизнеса, разширяване на дигиталните компетентности и дигиталното образователно съдържание във ВО, чрез:

- Въвеждане на компетентностно базирани съвместни програми, вкл. за продължаващо обучение между ВУ и работодателите по важни за икономиката на региона и пазара на труда професионални направления – интердисциплинарни, със споделени ресурси и предвиждащи издаване на съвместни дипломи, чрез засилване на интердисциплинарния подход при подготовката на учебните планове и програми, въвеждане на интердисциплинарно обучение и включване на преподаватели от различни научни области и професионални направления, включително за съвместно обучение на студенти между ВУ и научни организации;

- Въвеждане на електронно базирани програми и качествено дигитално образователно съдържание по важни за икономиката на региона и пазара на труда професионални направления, като дигитални библиотеки и ресурси на ниво висше училище;
- Краткосрочна мобилност и стажове на студенти и преподаватели във висши училища и научноизследователски организации – за повишаване на квалификацията и обмяна на опит във връзка с нововъведените съвместни и дигитални програми, чрез допълняемост с програма Еразъм + и фокус върху студенти от уязвими групи;
- Развиване на дигиталните и специализираните чуждоезикови умения на студентите и преподавателите, чрез допълнителни обучения;
- Привличане на преподаватели от чужбина и на изявени учени и практики от бизнеса и публичната администрация в академичните часове; Прилагане на модел за валидиране на резултати от предходно неформално и информално учене, съвместно с бизнеса, основан на дневния ред на Европейското пространство за висше образование.

През последните години дигитализацията се превърна в основно средство за осигуряване на достъп до по-качествено висше образование, за по-голяма интернационализация и за осъвременяване на методите за преподаване, съобразно нагласите и интересите и потребностите на младите поколения. Дигитализацията може да адресира и един от най-тежките проблеми на съвременното висше образование, а именно да осигури качествено образование при по-малки разходи, които са във възможностите на много по-голям брой студенти с различен социален произход и финансови възможности. България има традиции и потенциал в областта на цифровите технологии и чрез дейностите по насърчаване на обучението и преподаването по съвременни дигитални технологии се цели създаването на експертни кадри в тази област, които да покрият потребностите на национално ниво сферата на изкуствения интелект, киберсигурността, добавената и изкуствената реалност, създаването на дигитални хъбове и суперкомпютри. По този начин ще се осъществи включване в цифровата трансформация на Европа, която е в ход и променя европейското общество и ще се направят конкретни стъпки в изпълнение на политиките на Европейския съюз, заложиени в редица европейски програми, като например „Цифрови възможности“ и „Дигитална Европа“.

През 2020 г. стартира набирането на проектни предложения по процедура „Модернизация на висшите училища“ по ОПНОИР, която поставя основите за модернизиране на системите на преподаване и обучение във висшите училища, като ги стимулира да споделят ресурсите си (човешки, финансови и материални), да използват по-добре цифровото и смесено обучение, да въвеждат гъвкави методи на обучение и да подобряват възможностите за учене през целия живот. Одобрени за финансиране са 17 проектни предложения, насочени към биомедицината и здравеопазването, техническите науки, химичните технологии, устойчивото използване на природните ресурси, компютърната и комуникационна техника, изкуствата, педагогическите науки и др., които включват общо 41 участника (кандидати и партньори) – 35 висши училища, 2 института на БАН и 4 национално представителни организации на работодателите и на работниците и служителите. С изпълнението на предложените за финансиране проектни предложения се очакват следните резултати: 111 нови програми с дигитално образователно съдържание, вкл. за дистанционно обучение да бъдат въведени в

партниращите български висши училища; 105 съвместни учебни програми да бъдат въведени в партниращите български висши училища; 3 670 студенти да бъдат записани в курсове, преподавани чрез дигитално образователно съдържание; 2 439 студенти да бъдат записани в курсове, преподавани съвместно от български висши училища; 6 225 студенти да получат подкрепа за развитие на предприемачески умения, презентационни умения и дигитална креативност; 702 студенти да бъдат включени в програми за мобилност; 1 034 докторанти, постдокторанти, специализанти, млади учени, изследователи, учени и преподаватели да участват в различни форми на мобилност, в резултат на което да повишат квалификацията и уменията си и да подобрят реализацията си; 609 преподаватели да бъдат споделени между партниращите български висши училища; и др.

Подкрепата по Програма „Образование“ ще надгради и разшири подкрепата за висшите училища като за основа ще се използва опитът от вече изградените партньорства между българските висши училища, но ще се фокусира върху компетентностно базирано обучение на студентите, интердисциплинарни и интегрирани съвместни програми с по-широко въвеждане на дигиталните компетентности във всички учебни програми. Разработването на отворени образователни ресурси и разширяването на обхвата на съществуващите дигитални ресурси и програми ще осигури възможност за по-широкото прилагане на концепцията за споделяне на ресурси и създаването на мрежи между висшите училища, което от своя страна ще подпомогне процеса на тяхната специализация.), Чрез допълване с мерките в Приоритетно направление 1 от Приоритет 2 на ПНИИДИТ, насочени към подкрепа за прилагане на модерни системи за управление и контрол във висшите училища и подкрепа за създаване на облачна система за обмен на данни между различни електронни платформи и ресурси на национално ниво, Програма „Образование“ ще подкрепи създаването на онлайн библиотеки, разработването на цифрово съдържание и на образователни ресурси с отворен достъп, вкл. за обучение по нови дигитални технологии като изкуствен интелект (AI), добавена реалност (AR), изкуствена реалност (VR) и др, за практическо обучение чрез виртуална реалност, особено в областта на природните и инженерните дисциплини, където има необходимост от виртуални лаборатории за практическо обучение по нововъведените учебни програми, и др. Предвидената подкрепа по Програма „Образование“ предоставя допълнителни възможности за провеждане на мобилности на студенти, на български и чуждестранни преподаватели, за повишаване на квалификацията и обмяна на опит във връзка с нововъведените съвместни и дигитални програми, с което се осигурява синергия и допълняемост с Програма „Еразъм +“. Мобилността е ключов инструмент за насърчаване на ефективността на системата, но и за повишаване на качеството на висшето образование. Мерките по Програма „Образование“ ще насърчават мобилността на преподаватели във висши училища и научни организации, с оглед придобиването на умения за прилагане на нови модели и методи на обучение на българските студенти по нововъведените съвместни и дигитални програми, посредством които да се повиши качеството и иновативността на предоставяното образование в българските висши училища, респективно да се повиши съответствието с потребностите на пазара на труда. Предвидените мерките за мобилност на студенти представляват допълнителен механизъм за подпомагане на студенти, приоритетно от уязвими групи, чрез прилагане на механизми от висшите училища за подбор на студенти, обучаващи се по важни за икономиката на региона и пазара на труда професионални направления с оглед подпомагане на обмяна с чуждестранни висши училища и научни организации и

подобряване на качеството на обучение по новосъздадените учебни програми и обмяната на знания и културни ценности. Друга мярка на програмата в тази насока е подкрепата за допълнителни обучения на студенти и преподаватели, от важни за икономиката на региона и пазара на труда професионални направления, за развиване на дигиталните и др. умения, с оглед въвеждането на обучение по изкуствен интелект (AI), добавена реалност (AR), изкуствена реалност (VR) и др. в новите учебни програми. Програмата ще подкрепи и повишаването на езиковата компетентност на студентите и преподавателите чрез специализирани чуждоезикови обучения с терминологична насока в съответните професионални направления, като по този начин ще се създадат възможности в няколко насоки – разработването на общи образователни програми между български и чуждестранни ВУ и за практическото обучение на студентите в чуждестранни компании без наличие на езикови бариери.

Програмата подкрепя също така и мерки за създаване на благоприятна среда, която да позволи на висшите училища да приспособяват предоставянето на образование към нуждите на различните типове учащи се чрез прилагането на модел за валидиране на резултатите от предходно неформално и информално учене, съвместно с бизнеса, и по-широкото насърчаване на гъвкавите пътища за обучение, основан на дневния ред на европейското пространство за висше образование. На национално ниво ще бъде разработен механизъм за внедряване на модел за валидиране на резултати от предходно неформално и информално учене по професионални направления, съвместно с бизнеса, в т.ч. нормативни промени, което да осигури прозрачното признаване на резултатите от обучението и надеждни процедури за осигуряване на качеството. В рамките на ПО 2021-2027 г. този модел ще се приложи на ниво висше училище, вкл. като се предвиждат обучения за изграждане на необходимите структури и механизми за валидиране, както и разработване и прилагане на учебни програми за доразвиване на придобитите умения с оглед придобиване на сертификати и други документи за степен на компетентност.

Предвидените мерки за дигитална промяна на висшите училища и утвърждаване на компетентностния подход по важни за икономиката на региона и пазара на труда професионални направления, в партньорство с бизнеса, вкл. и прилагане на модел за валидиране на резултати от предходно неформално и информално учене, в тяхната цялост, са част от усилията на България за прилагане на дневния ред на Европейското пространство за висше образование. По този начин ПО ще даде принос към изпълнение на „Препоръките към националните власти за подобряване на обучението във висшето образование и преподаване в Европейското пространство за висше образование (ЕПВО)“, представени в Комюникето от 19 ноември 2020 г. на министрите на образованието от ЕПВО⁴.

Планираните мерки в Програма „Образование“ предлагат интегриран подход, чрез който да се осигури не само съответствието на висшето образование с нуждите на пазара на труда, но и да се повиши привлекателността, качеството и иновативността на образованието в българските висши училища. Това е ключов фактор за задържане на младите хора в България и за по-балансираното развитие на регионите в страната.

---

⁴ <http://ehea.info/page-ministerial-conference-rome-2020>

При дейностите за актуализиране на учебните планове и програми ще бъде поставен фокус към повишаване на знанията и създаване на умения за преход към зелена икономика.

Група дейности 8. Достъп на уязвими групи, групи в неравностойно положение и непедagogически персонал до висше образование

- Допълнителни обучения на непедagogически персонал със средно образование, вкл. образователни медиатори, ученици от трудно достъпни или слабо развити райони и ученици от уязвими групи за кандидатстване и включване във висше образование; осигуряване на учебни материали и пособия за кандидатстване, и др. и популяризиране възможностите и условията на прием и обучение във висшите училища, като напр. информационни и доброволчески кампании, „отворени врати“ и др.; Разработване и внедряване на модели за социално включване и адаптация на различни групи студенти, в т.ч. менторство/тюторство; работа с представители на академичната и студентската общност и др.

Дейностите по Програмата целят подкрепа на ученици с добри образователни резултати от трудно достъпни или слабо развити населени места, на такива от уязвими и маргинализирани групи, вкл. хора с увреждания и роми, за социално включване чрез създаване на условия за преход от средно към висше образование, и на образователни медиатори, помощници на учителя и на друг непедagogически персонал за придобиване на висше образование, подобряване на възможностите за личностна и професионална реализация и задържането им като педагогически специалисти в системата на предучилищното и училищното образование. Дейностите са насочени както към повишаване на интереса към висшето образование и осигуряване на подготовка за успешното кандидатстване във висши училища, така и към подпомагане процеса на приобщаване на студентите, което е особено важно за студентите в първи курс от обучението им, за тяхното социално включване и адаптация в студентската общност. Подкрепата за осигуряване на учебни материали и пособия е необходима за прехода от средно към висше образование, имайки предвид че представителите на целевата група обикновено са с нисък социално-икономически статус и липсата на финансови възможности, включително за закупуване на учебни материали, често е пречка за прехода към висше образование, дори когато е налице силна мотивация за продължаване на образованието. Предвидени са дейности за популяризиране възможностите и условията на прием и обучение на младежи с цел продължаване на образованието им във ВУ чрез съвместни дейности на кариерните центрове в училищата и висшите училища, като например провеждане на информационни кампании, доброволчески кампании, „отворени врати“ и др.; насърчаване участието на родителите в образователния процес и ползите от обучението и завършването на висше образование, както и разработване и внедряване на модели за социално включване и адаптация на различни групи студенти, в т.ч. с различен социален, етнически и културен произход, студенти по програми за мобилност и международни спогодби, студенти с увреждания чрез менторство/тюторство; работа с представители на академичната и студентската общност и др. Предвидената подкрепа предлага интегриран подход за подпомагане не само на процеса на включване във висшето образование на представителите на целевата група,

но и за преодоляване на рисковете от последващо отпадане от системата на висшето образование, поради социално-икономически причини.

Основни целеви групи

Ученици, педагогически специалисти, непедagogически персонал, в т.ч. образователни медиатори преподаватели по професионална подготовка, наставници, родители, студенти, докторанти, преподаватели във висшето образование, представители на маргинализирани групи, вкл. хора с увреждания и роми;

Висши училища, БАН, ССА, научни организации с акредитация за провеждане на обучение в образователната и научна степен "доктор", МОН и второстепенните му разпоредители с бюджет, училища, обучаващи в гимназиален етап на средно образование, в т.ч. частни училища, когато е приложимо;

Работодатели, национално представителните организации на работодателите и на работниците и служителите, браншови и професионални организации, Национална агенция за професионално образование и обучение, общини, НПО.

2.1.3.1. Специфична цел по чл. 4, пар. 1, буква ж)

СЦ по чл. 4, пар. 1, буква ж) - насърчаване на ученето през целия живот, по-специално гъвкавите възможности за повишаване на квалификацията и за преквалификация за всички, като се вземат предвид предприемаческите и цифровите умения, по-доброто предвиждане на промените и изискванията за нови умения, в зависимост от нуждите на пазара на труда, улесняването на преходите в професионалното развитие и насърчаването на професионалната мобилност

2.1.3.2.1. Интервенции по линия на фондовете

По смисъла на *Закона за висшето образование* и *Закона за развитието на академичния състав в Република България* "Висши училища и научни организации" включват всички висши училища, Българската академия на науките, Селскостопанската академия, научни организации, университетски болници, институти и други, получили акредитация от Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА); "Докторска програма" е акредитирана програма на висше училище или научна организация в област на висшето образование за провеждане на обучение на докторанти.

Съгласно *Закона за развитието на академичния състав в Република България* обучението на докторантите се осъществява по план при условията и по реда на *Закона за висшето образование* и правилника на съответното висше училище или научна организация.

С цел повишаване качеството и ефективността на обучението на докторантите да се насърчава сътрудничеството между висшите училища в страната и научните организации чрез създаването на съвместни/дуални мултидисциплинарни специалности, организиране на курсове /статистическа обработка, специфични софтуери, чуждоезиково обучение/, като се стимулира/разрешава споделеното ползване на материални и академични ресурси, обединяването на капацитети, за да се отговори на потребностите на икономиката и обществото.

Съгласно *Правилник за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България* обучението на докторантите включва следните дейности: 1. научноизследователска (художественотворческа) дейност; 2. **посещение и участие в работата на курсове (семинари, тюториали от докторско ниво)**; 3. **преподавателска и/или експертна дейност**, участие в научни форуми (национални и/или международни); 4. изпити за докторски минимум; 5. разработване на докторска дисертация.

Разпределението по видове дейности за срока на обучението се извършва на базата на стандарт, утвърден от висшето училище или научната организация, при спазване на задължителни изисквания, утвърдени в съответните правилници на висшето училище или научната организация.

Обучението на докторантите се осъществява по индивидуален учебен план. Учебният план се изготвя от докторантите и научните им ръководители и се обсъжда и утвърждава от факултетния, съответно научния съвет. Индивидуалният учебен план съдържа: 1. темата на дисертационния труд; 2. разпределението на всички дейности по години; 3. изпитите и сроковете за полагането им; 4. **посещението на определен цикъл**

лекции и упражнения, участието в курсове, семинари, конференции и други публични научни изяви; 5. етапите и сроковете за подготовка на дисертационния труд.

В одобрения с РМС № 636 от 27 август 2021 г. проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за висшето образование се дава възможност за подготовка на докторанти в рамките на изпълнението на научноизследователски проект с цел доразвиване на научния потенциал, подпомагане на научната дейност във висшите училища и научните организации и в помощ на бизнеса. Проектът регламентира възможността висшите училища, получили при програмна акредитация оценка от 8, 00 до 10,00, и научните организации да извършват подготовка за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ при изпълнението на научноизследователски проект с осигурено финансиране за не по-малко от три години. Докторантите се приемат извън утвърдения от Министерския съвет прием за съответната година и се обучават в редовна форма с договор между висшето училище или научната организация и ръководителя на проекта.

Група дейности 1. Подкрепа за развитие на академичния състав във висшите училища, включително повишаване на интереса и подобряване на условията за докторски програми, свързани с потребностите на пазара на труда, чрез подкрепата на модулни програми за следните групи дейности:

1.1. Повишаване на капацитета и уменията на академичния състав – например аналитични, социални, презентационни, бизнес умения, умения за работа в международна и мултикултурна среда и мрежи, умения за креативно и критично мислене, комуникативност, работа в екип, лидерство и за повишаване качеството и приложимостта на предлаганите докторски програми и отварянето им за международно сътрудничество и участието в национални и международни образователни мрежи (вкл. „европейски университети“), както и повишаване на знанията им по хоризонтални въпроси като Индустрия 5.0, зеления преход, синия растеж и ИСИС, с оглед интегрирането им в учебния процес;

1.2. Подкрепа за създаване и развитие на докторантски училища/школи, насочени към конкретни нужди на работодатели/пазара на труда, в т.ч.:

- подготовка на курсове за докторанти (вкл. мултидисциплинарни),
- осигуряване на обучения за придобиване на умения и компетентности, в т.ч. изготвяне на литературна справка, методики за провеждане на проучвания;
- работа с електронни бази данни, библиографска и цитатна справка, умения за академично писане и презентиране, подкрепа за публикации в национални и международни издания, необходими за провеждане на съответната докторантура;
- участие в семинари, курсове във връзка с изискванията за обучение на докторантите;
- създаване на електронно съдържание на съвременни системи за електронно и дистанционно обучение на докторантите.

1.3. Подкрепа за проектна докторантура, насочена към

- Подпомагане на професионалното развитие на докторанти за провеждане на докторантури, пряко свързани с актуални потребности на конкретни икономически сектори, бизнеси и работодатели, публични институции и научни организации, приоритетно насочени към индустрия 5.0, зеления преход, син растеж и/или ИСИС;

Чрез комбинацията от модули всяко висше училище/научна организация ще може да получи подкрепа на базата на конкретните идентифицирани нужди и целите за развитие, включително за засилване на интернационализацията, връзката с бизнеса и науката и подмладяване на академичния състав.

Фокусът ще бъде насочен към докторантури, които са обосновани през съществуващата заетост на докторанта и бъдещото му кариерно развитие при съответния работодател или през конкретна нужда на работодател за развитие на научноизследователския потенциал в съответното предприятие/център/институция.

Чрез подкрепата за модула за подкрепа на проектна докторантура ще се отговори на предвижданите промени в Закона за висшето образование, ще се насърчи сътрудничеството с бизнеса и науката и ще се повиши нивото на практическа приложимост на докторските програми.

Фокусът ще бъде насочен към Индустрия 5.0, зеления преход, син растеж и областите на ИСИС, но същевременно и към регионалните потребности.

В критериите за избор при изпълнението на подкрепата за проектната докторантура ще бъдат взети условия от следния тип: доказване, че докторантурите оказват влияние върху подобряването на качеството и значимостта на системата на пазара на труда, насочване към определени, дефинирани съвместно с бизнеса, науката и публичния сектор професионални области, отчитане на демографските тенденции на преподавателите във ВУ/НО и необходимостта от подобряване на привлекателността на професията.

Основни целеви групи

Докторанти;

Висши училища, научни организации с акредитация за провеждане на обучение в образователната и научна степен "доктор".

ПРИОРИТЕТ ЗА ТЕХНИЧЕСКА ПОМОЩ

2.2.1. Приоритет за техническа помощ съгласно член 36, параграф 4

2.2.1.1. Интервенции по фондове

За успешното изпълнение на Техническата помощ (ТП) през периода 2021 – 2027 ще се ползва натрупаният опит и добрите практики и подходи в програмирането, изпълнението, наблюдението, контрола и оценката през програмен период 2014 – 2020. Чрез ТП ще се подпомагат всички действия на УО на ПО по планиране, изпълнение, наблюдение, контрол и оценка на ПО, необходими за ефективното, ефикасното и целесъобразното изпълнение на заложените цели и постигане на индикатори.

Планираните инвестиции ще осигурят адекватни системи, добра работна среда и мотивиран човешки ресурс от висококвалифицирани служители, като по този начин ще се постигне качествено управление и контрол на ПО, а оттам и по-ефективно оползотворяване на средствата от ЕС. Инвестициите ще бъдат допълвани от техническа помощ от външни източници и инструменти, отчитайки позитивния ефект от обмен на опит и други добри практики. Чрез реализиране на предвидените мерки ще се постигне по-добро административно управление на ПО, което ще рефлектира върху развитието на подкрепените по програмата политики.

За постигане на заложените цели ще се прилагат адекватни и своевременни действия в следните основни направления:

1. Подкрепа за подобряване административния капацитет на УО и осигуряване на външна експертиза, свързана с планирането, управлението, изпълнението, наблюдението и контрола на ПО, в т. ч.:

- Финансиране на разходите за възнаграждения, включително допълнителни възнаграждения за постигнати резултати за служители, изпълняващи функции по планирането, управлението, изпълнението, наблюдението, оценката, осигуряването на информация и публичност и контрол на ПО, в т.ч. свързаните с тях осигурителни вноски и други дължими според действащото национално законодателство доплащания;
- Провеждане на и участие в обучения, работни посещения, семинари, работни срещи, обмяна на опит и добри практики и др. присъствени и дистанционни / онлайн форми на служителите на УО и други структури, подпомагащи изпълнението на ПО, с цел осигуряване и поддържане на високи нива на компетентност;
- Подпомагане капацитета на УО чрез осигуряване на допълнителна експертиза и обучение за развиване на умения в сферата на информационните технологии, стратегическо планиране, ефективно организиране на работните процеси, услуги, подпомагащи дейностите по изпълнение на ПО, и др.;
- Набиране, обобщаване и анализ на информация и статистически данни, подготовка на доклади и документи, провеждане на изследвания и осъществяване на други дейности, насочени към подкрепа на изпълнението на функциите на УО;

- Осигуряване на материалната база, техническото оборудване, информационните системи и софтуерните програми, необходими за управлението на ПО;
- Подкрепа за дейностите за управление и изпълнение на ПО, включително наблюдението, контрола;
- Дейности, свързани с приключване на програмен период 2014-2020, както и с подготовката на програма за следващия програмен период 2028-2034 г.;
- Логистично и техническо обезпечаване при провеждане на заседанията на Комитета за наблюдение на ПО;
- Други дейности, свързани с обезпечаване на изпълнението на ПО.

Чрез тези мерки се очаква постигане на ефективно и ефикасно управление на ПО, повишаване на квалификацията и мотивацията на служителите и надграждане на експертния капацитет на УО.

2. Подкрепа за подобряване административния капацитет на УО за извършване на вътрешни оценки на процедурите, изпълнявани по ПО и осигуряване на външна експертиза за извършване на оценки на ПО, в т. ч.:

- Засилване на капацитета на УО за изготвяне на вътрешни тематични оценки, вкл. за изготвяне на ad hoc оценки на изпълняваните по ПО процедури чрез обучения на работните групи за вътрешни оценки и обмяна на опит за използване на подходящи инструменти;
- Осигуряване на външна експертиза, вкл. и подготовка на експертни доклади, анализи, проучвания, изследвания и оценки на ниво програма и операция, свързани с управлението на ПО, в т.ч.:
  - Извършване на оценки на процедурите по ОПНОИР по отношение на използването на средствата по линия на REACT-EU съгласно чл. 92б), параграф 12 от Регламент (ЕС) № 1303/2013;
  - Извършване на оценка на въздействието на прилаганите мерки при изпълнение на ПО с оглед прецизиране на критериите за подбор на операции, надграждането на вече реализирани операции и постигането на максимален ефект и подобрения на ключови индикатори при планирането и одобрението на бъдещи операции – в областта на:
    - ✓ приобщаващото образование;
    - ✓ дигитализация и прилагане на компетентностния модел в образованието;
    - ✓ професионалното образование и обучение;
    - ✓ висшето образование;
    - ✓ социално-икономическата интеграция на маргинализирани общности като ромите и подход отдолу-нагоре;
    - ✓ подкрепата във връзка с целевите действия за борба с детската бедност;
    - ✓ качеството и съответствието на образованието с пазара на труда.

За целта ще се прилага интегриран подход с участието на УО, бенефициентите и други заинтересовани страни.

- Извършване на оценка на ПО въз основа на един или няколко критерия: ефективност, ефикасност, относимост, съгласуваност и добавена стойност от ЕС. При необходимост, оценките могат да обхващат и други приложими критерии като приобщаване, недискриминация и видимост.

Чрез тези мерки се очаква засилване на капацитета в УО за извършване на качествени вътрешни тематични оценки. Ще се осигури извършването на необходимите оценки чрез външна експертиза с цел повишаване на качеството на планирането и изпълнението на операциите по ПО.

3. Подкрепа за подобряване административния капацитет на бенефициентите и потенциалните бенефициенти, в т.ч.:

- Организация на и осигуряване на участие в обучения, информационни дни, кръгли маси, практически семинари, работни срещи и други форми за повишаване информираността, знанията и уменията на бенефициентите (по ПО и по други програми на ЕС като Хоризонт Европа и Еразъм+) и техните партньори, както и на потенциалните бенефициенти;
- Стратегическа подкрепа за повишаване капацитета на ключови бенефициенти и партньори по системни операции въз основа на анализ на трудностите, които са срещнати през предходния програмен период (вкл. прилагане на процедури по ЗОП), като например обучения, вкл. споделяне на опит с други държави членки на ЕС, за: разработване, управление, изпълнение и осигуряване на устойчивост на проекти по ПО; стратегическо планиране и разработване на системни операции на базата на доказателства за ефективността им и работа с данни за потребностите и потенциалните ефекти от определени мерки; извършване на оценка на въздействието на приноса на ЕСФ+ чрез изпълнението на проектите по ПО;
- Засилване на капацитета на МОН за планиране, разработване и наблюдение във връзка с операциите от стратегическо значение, включително технологично консултиране относно системите/платформите за мониторинг на проектите с конкретен бенефициент МОН, използване на инструменти, като логическа рамка, теория на промяната, на база на задълбочен анализ на нуждите, и ежегоден мониторинг на изпълнението чрез провеждане на независими проучвания;
- Организиране дейността на направляващи комитети, включващи външни експерти, в т.ч. от КН, за подпомагане на дейностите за мониторинг и оценка на операциите от стратегическо значение;
- Обучения за изграждане на капацитет на МОН като ключов бенефициент за мониторинг на данни, както и за информация и публичност;
- Обучения за членовете на Комитета за наблюдение на ПО чрез семинари по теми, определени след проучване на нуждите на членовете (напр. европейско и национално законодателство по ЕСИФ, опростени варианти на разходите, държавни помощи/De minimis и др.).

С дейностите се цели повишаване на капацитета на бенефициентите за участие в ПО, за подготовка на качествени проектни предложения, успешно изпълнение и отчитане. Инвестициите ще подкрепят капацитета на ключови бенефициенти и техните партньори с оглед подготовката и успешното реализиране на предвидените стратегически операции по ПО, както и на членовете на КН за качествено изпълнение на функциите им.

4. Подкрепа на публичността на програмата, в т.ч.:

- Изпълнение на мерките, заложи в Комуникационния план на ПО, и изпълнение на изискванията за прозрачност на изпълнението на фондовете и комуникация на програмите, заложи в POP;
- Организиране на публични събития; изработка и разпространение на рекламнo-информационни материали; работа със средствата за масово осведомяване; разработване и разпространение на аудио-визуални формати; външна реклама; комуникация със заинтересованите страни в онлайн среда, вкл. чрез социалните мрежи; разработване и провеждане на комуникационни и разяснителни кампании сред заинтересованите страни и потенциални бенефициенти по ПО (образователни институции, социално-икономически партньори, НПО) за популяризиране на подхода ИТИ и мерките, подкрепени чрез финансови инструменти; придобиване на лицензионни и авторски права; провеждане на социологически проучвания и др.;
- Други дейности, свързани с изпълнение на мерките за прозрачност и комуникация.

Чрез предвидените дейности ще се осигури популяризиране и прозрачност при изпълнението на ПО, повишаване на информационната осведоменост на целевите групи и бенефициентите, разпространение на информация за постигнатите резултати и добрите практики, за приноса на ЕСФ+ и ще бъде насърчено кандидатстването за финансиране по програмата.

Основни целеви групи

Служители на УО, изпълняващи функции по планирането, управлението, изпълнението, наблюдението, оценката, осигуряването на информация и публичност и контрол на ПО;

Други структури, подпомагащи изпълнението на ПО, с цел осигуряване и поддържане на високи нива на компетентност, вкл. членове на Комитета за наблюдение на ПО;

Бенефициентите по ПО и техните партньори, както и потенциалните бенефициенти;

Ключови бенефициенти и партньори по системни операции по ПО: МОН, в т.ч. Регионални управления по образование и второстепенните му разпоредители с бюджет, училища (общообразователни и професионални), детски градини, висши училища.